**T.C.**

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

# TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM VE SOSYAL YARDIM KAVRAMININ SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

**(Yüksek Lisans Tezi)**

**ALPAY ŞENTÜRK**

**İSTANBUL-2019**

**T.C.**

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

# TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM VE SOSYAL YARDIM KAVRAMININ SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

**(Yüksek Lisans Tezi)**

**ALPAY ŞENTÜRK**

**DANIŞMAN**

**PROF.DR. ALİ YILMAZ**

**İstanbul -2019**

**JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI**

**Alpay ŞENTÜRK** tarafından hazırlanan "Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Yardım Kavramının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması" konulu bu çalışma, 11./06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

| Adı Soyadı | İmza |
|---|---|
| **Prof. Dr. Ali YILMAZ (Tez Danışmanı)** | ..... |
| **Doç. Dr. Gül TUNCEL (Jüri Üyesi)** | ..... |
| **Doç. Dr. Mustafa ŞEKER (Jüri Üyesi)** | ..... |



i

## ÖZGEÇMİŞ

2004 Savaştepe Anadolu Öğretmen Lisesi

2008 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalından mezun olma

2009 Beylikdüzü Azem Yükseloğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

2011 Küçükçekmece Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi

2012 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programına giriş

2018 Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlahiyat Önlisans Programına Giriş

## İLETİŞİM BİLGİLERİ

Görev Yaptığı Kurum: Küçükçekmece Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı

E-Posta: senturk.alpay@gmail.com

# ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında bilgi ve deneyimleri ile her türlü sorularımı sabırla cevaplayan danışman Hocam Prof. Dr. Ali Yılmaz'a desteklerinden dolayı teşekkürlerimi arz ederim. Tez çalışmam sürecindeki teşvikleri için aileme ve tercümeleri ile kaynak sağlayan Boğaziçi İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrencisi Ahmet Koçak'a teşekkür ederim.

İstanbul – 2019 Alpay Şentürk

# ÖZET

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan sorunların, iki başlık altında toplanıldığı görülmektedir. Bunlar; sosyal bilgilerin işleyişi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğidir. Dersin işleyişi bakımından; genel olarak öğrenci, öğretmen, okul ve çevre faktörleri dikkate alınmıştır. Kitapların içeriği açısından ise; tarih, coğrafya, vatandaşlık ve değerler eğitimi başlıkları etrafında çalışmalar yapılmıştır. Hâlbuki toplumumuzun ve ulusumuzun yapı taşı olan sosyal devlet ve sosyal devletin en önemli unsurlarından olan sosyal yardım, sosyal bilgiler ders kitaplarında yeteri kadar yer almamaktadır. Bununla birlikte kitaplarda sosyal yardımla ilgili yer alan bilgiler de mevcut sosyal yardım yasalarına ve sosyal devlet anlayışına paralel gitmemiştir. Bu çalışmada söz konusu sorunun tespiti maksadıyla sosyal yardım ve sosyal yardımla ilişkili kavramların; ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına ne oranda yansıdığı araştırılmaktadır. Çalışmada ders kitaplarında yapılan betimsel analiz sonucunda elde edilen veriler ile sosyal yardımlarla bağlantılı kavramların bulunmasına ilişkin betimsel istatistikler hazırlanmıştır. İstatistiklerin gösterildiği tablolardaki "**K**" sütunu, belirtilmiş kavramla ilgili atfedilen sınıfın sosyal bilgiler ders kitabında saptanan kelime sayısını ifade etmektedir. Tablolardaki "**%**" sütunu ise belirtilmiş kavramla ilgili atfedilen sınıfın sosyal bilgiler ders kitabında saptanan kelime sayısının, aynı kitaptaki toplam kelime sayısına oranını göstermektedir. Çalışmanın son kısmında, betimsel analiz sonucunda ulaşılan bulgulara ve bulgular doğrultusunda çeşitli önerilere yer verilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Sosyal Bilgiler, Sosyal Yardım, Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Vakıflar

## ABSTRACT

It can be seen that the problems in social studies textbooks are grouped under two topics. These are; the treatment of social studies and the content of social studies textbooks. From the point of the treatment of the subject; factors of student, teacher, school and environment have been taken into consideration. From the point of the content of the textbooks; revisions have been made around the subjects of history, geography, citizenship and values education. However; social welfare, which is the building block of our society and one of the most fundamental elements of social state, does not play a sufficient part in social studies textbooks. In addition to this the information on social welfare given in the textbooks does not parallel the current social welfare laws and the understanding of social state. In this study; at what rate social welfare and concepts related to social welfare are reflected on the middle school 5th, 6th and 7th grades social studies textbooks is examined, for the purpose of the finding of the problem in question. In the study dexcriptive statistics regarding the finding of concepts related to social welfare are produced with descriptive analysis made on the textbooks. The "**K**" column of tables, where these statistics are presented, shows the number of words, which are relevant to the stated concept, that have been detected in the referred textbook. The "**%**" column shows the ratio between the number of words, which are relevant to the stated concept, that have been detected in the referred textbook and the number of total words in the same textbook. In the final part of the study, findings that are attained from the descriptive analysis and propositions in accordance with the findings are included.



**Keywords:** Social Studies, Social Welfare, Social Studies Textbook, Ministry of Family and Social Policies, Foundations

# İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ ..... ii
ÖNSÖZ ..... iii
ÖZET ..... iv
ABSTRACT ..... v
İÇİNDEKİLER ..... vi
TABLOLAR LİSTESİ ..... ix
KISALTMALAR ..... x
BÖLÜM I GİRİŞ ..... 1
1.1. Problemin Durumu ..... 1
1.2. Araştırmanın Amacı ..... 4
1.3. Araştırmanın Önemi ..... 4
1.4. Varsayımlar ..... 5
1.5.Sınırlılıklar ..... 5
1.6. Tanımlar ..... 5
BÖLÜM II ..... 7
ALAN YAZIMI/İLGİLİ ARAŞTIRMALAR ..... 7
2.1. Sosyal Bilimler ..... 7
2.2. Sosyal Bilgiler ..... 7
2.3. Sosyal Bilgilerin Çıkışı ve Türkiye'de Sosyal Bilgiler ..... 8
2.4. Sosyal Bilgilerin Amacı ..... 11
2.5. Sosyal Yardımla İlgili Bazı Temel Kavramlar ..... 13
2.5.1. Yoksulluk ..... 13
2.5.2. Sosyal Dışlanma ..... 15
2.5.3. Sosyal Koruma ..... 15
2.5.4. Sosyal Güvenlik ..... 16
2.5.5. Sosyal Sigorta ..... 16
2.5.6. Sosyal Hizmetler ..... 17
2.6. Sosyal Yardım ..... 17

2.6.1. Sosyal Yardım Çeşitleri ..... 18
2.7. Türkiye'de Sosyal Yardım Kurum ve Kuruluşları ..... 20
2.7.1. Kamu Kurumları ..... 20
2.7.2. Mahallî İdareler ..... 31
2.8.3. Sivil Toplum Kuruluşları ..... 34
2.9. Sosyal Yardım Alanında Seçilmiş Bazı Ülke Uygulamaları ..... 37
2.9.1. Almanya ..... 37
2.9.2. İngiltere ..... 40
2.9.3. Amerika Birleşik Devletleri ..... 45
2.10. Sosyal Yardım Sisteminin Türkiye'deki Tarihsel Süreci ..... 47
2.11. Sosyal Yardım Sisteminde Vakıflar ..... 50
2.12.1. Anayasa'da Sosyal Güvenlik ..... 50
2.13.İlgili Araştırmalar ..... 51
2.13.1.Sosyal Bilgiler Alanında ..... 51
2.13.2. Sosyal Yardım Alanında ..... 53
BÖLÜM III ..... 55
YÖNTEM ..... 55
Araştırma Modeli ..... 55
3.2. Evren ve Örneklem ..... 55
3.3. Veri Toplama Araçları ..... 55
3.4. Verilerin Analizi ..... 57
3.4. Araştırma Süreci ..... 58
BÖLÜM IV ..... 60
BULGULAR ve YORUMLAR ..... 60
4.1.1. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasına İlişkin Bulgular ..... 60
4.1.2. Ortaokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf 'Sevgi' Yayınlarına Ait Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasına İlişkin Bulgular ..... 62
4.1.3. Ortaokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasına İlişkin Bulgular ..... 65

BÖLÜM V ..... 68
SONUÇLAR, TARTIŞMA ve ÖNERİLER ..... 68
5.1. Sonuç ve Tartışma ..... 68
5.2. Öneriler ..... 72
Kaynakça ..... 73
EKLER ..... 85
EK-1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ SOSYAL YARDIM HARCAMALARI ..... 86
EK-2. SOSYAL BİLGİLER 5. SINIF MEB YAYINLARINA AİT DERS KİTABINDA TESPİT EDİLEN SOSYAL YARDIM KAVRAMLARINA İLİŞKİN KELİMELER VE SAYFA NUMARALARI ..... 96
EK-3. SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF 'SEVGİ' YAYINLARINA AİT DERS KİTABINDA TESPİT EDİLEN SOSYAL YARDIM KAVRAMLARINA İLİŞKİN KELİMELER VE SAYFA NUMARALARI ..... 98
EK-4. SOSYAL BİLGİLER 7. SINIF MEB YAYINLARINA AİT DERS KİTABINDA TESPİT EDİLEN SOSYAL YARDIM KAVRAMLARINA İLİŞKİN KELİMELER VE SAYFA NUMARALARI ..... 100

## TABLOLAR LİSTESİ

**Sayfa No.**


Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersi'nden Önce 12

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Üç Geleneksel Yaklaşım 13

Tablo 3: 2006-2015 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Ödenek ve Harcamaları 23

Tablo 4: 2013 Yılı Kızılay Sosyal Yardımları 37

Tablo 5: Almanya 2010, 2011, 2012 ve 2013 Yılları Kamu Sosyal Yardım Harcamaları (Milyon €) 40

Tablo 6: Birleşik Krallık 2012 ve 2013 Yılları Kamu Sosyal Yardım Harcamaları (Milyon £) 45

Tablo 7: Darüleytam 1916 Yılı Barınma Listesi 49

Tablo 8: Sosyal Yardım Temel Kavramları 53

Tablo 9: Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasının Betimsel Analizi 55

Tablo 10: Ortaokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf 'Sevgi' Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasının Betimsel Analizi 58

Tablo 11: Ortaokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasının Betimsel Analizi 60

Tablo 12: Amerika Birleşik Devletleri 2011 Yılı Bütçe Hesaplı Sosyal Yardım Harcamaları (Milyar $) 79

Tablo 13: Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları 89

Tablo 14: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf 'Sevgi' Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları 91

Tablo 15: Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları 93

## KISALTMALAR

| | |
|---|---|
| DPT | : Devlet Planlama Teşkilatı |
| ILO | : International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü) |
| SHÇEK | : Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu |
| SYDGM | : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü |
| SYDV | : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları |
| TÜİK | : Türkiye İstatistik Kurumu |
| UNDP | : United Nations Development Programme |
| BMKP | : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı |
| UNESCO | : United Nations Educational Scientificand Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) |
| UNICEF | : United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu) |
| YÖK | : Yüksek Öğretim Kurumu |
| AB | : Avrupa Birliği |
| WB | : The World Bank |
| DB | : Dünya Bankası |
| İYE | : İnsani Yoksulluk Endeksi |
| ASAGM | : Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü |
| STK | : Sivil Toplum Kuruluşu |
| GSYH | : Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla |
| KHK | : Kanun Hükmünde Kararname |
| ASPB | : Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı |
| SYDTF | : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu |
| GSS | : Genel Sağlık Sigortası |
| YURT-KUR | : Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu |
| TOGEM | : Toplumsal Gelişim Merkezi |
| OECD | : Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operationand Development) |
| KBÖ | : Kişisel Bağımsızlık Ödemesi |
| AFDC | : Reşit Olmayan Çocuk Sahibi Ailelere Yardım (Aidto Families with Dependent Children) |

| | |
|---|---|
| TANF | : Muhtaç Ailelere Geçici Yardım (Temporary Assistance for Needy Families |
| OASDI | : Yaşlılar, Âfetzedeler ve Maluller Sigortası (Old Age, Survivorand Disability Insurance) |
| RIB | : Emeklilik Sigortası Ödenekleri (Retirement Insurance Benefits) |
| SSDI | : Sosyal Güvenlik Engellilik Sigortası (Social Security Disability Insurance) |
| ESRD | : Son Evre Böbrek Hastalığı (End Stage Renal Disease) |
| CHIP | : Çocuk Sağlık Sigortası Programı (Children's Health Insurance Program) |
| BAĞ-KUR | : Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu |
| WALD | : Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (World Academy for Local Governmentand Democracy) |

# TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM VE SOSYAL YARDIM KAVRAMININ SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

## BÖLÜM I GİRİŞ

### 1.1. Problemin Durumu

Tanzimat'tan beri batıda meydana gelen eğitim ilerlemelerini takip etmeye çalışan Türkiye, 1990'lı yıllardan sonra çağdaş gelişmeler doğrultusunda bütün öğretim programlarını güncelleme çalışmasına girişmiştir (Öztürk, 2011). XXI. yüzyıl başlarken geçmişin problemleri birikmiş, sosyal bilgiler programları da yöntem ve içerik açısından değişik çevrelerden eleştiriler almıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, bu programlara getirilen eleştirileri dikkate alarak 2004 yılından itibaren ilk ve orta öğretim ders programlarını yenilemiş ve bununla beraber yeni ders kitapları yazılmıştır (Aktekin, 2010, s. 105). 2005 yılından itibaren aşamalı olarak yürürlüğe konan yeni sosyal bilgiler öğretim programında yapılandırmacılık (contstructivist) kuramının ve eğitim ilkelerinin hayata geçirilmesi amaç edinilmiştir (Öztürk, 2011)

> 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları Madde 1.2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek (MEB, 2005)

Genel amaçlar arasında yer alan topluma karşı sorumluluk duyan kişiler yetiştirmek için öğretim programında "İnsan hakları ve vatandaşlık dersi pek çok ülkede olduğu gibi ilköğretim 1.sınıftan itibaren bir ara disiplin olarak ele alınmıştır. Derslerin kazanımları ile insan hakları ve vatandaşlık programının kazanımları ilişkilendirilmiş, insan hakları ve vatandaşlık programına duyarlı bir ilköğretim programı hazırlanmıştır" (MEB, 2005). Sosyal bilgiler öğretiminin uygulama kılavuzunda yer alan açıklamada olduğu gibi sosyal sorumluluk kavramı ara disiplin olarak ele alınmıştır. Sosyal bilgiler programında, dersin eğitim ve öğretiminin anlatıldığı bölümün 4. maddesinde; 6. ve 7.sınıfta 'gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler' öğrenme alanına yer verilmemiştir" (MEB, 2005). Sosyal bilgiler programın 5. maddede 'Öğretmen, okulun içindeki ve dışındaki olaylardan

yararlanarak, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünmelerini sağlamalıdır.' ifadeleri yar almaktadır (MEB, 2005). Bu cümlelerde sosyal hayatın gerçekliğini ve önemine vurgu yapılmıştır. Gündelik yaşamda sosyal yardımın varlığı düşünüldüğünde araştırmamız ehemmiyeti gün yüzüne çıkmakatadır.

Çalışmamız disiplinler arası bir araştırma olmakla beraber öncelik olarak Sosyal bilgiler öğretimi alanında yapılan araştırmalara katkı sağlamaktır. Bu amaca yönelik sosyal bilgiler öğretiminde üç gelenek bulunmaktadır. Bunlar vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi ve yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimidir. Bunların içinden John Dewey'in düşüncelerine dayanan, öğrencilere problem çözme ve karar alma becerilerini kazandırılarak uygulanması amaçlanan; temel yöntemi araştırma ve inceleme olan "yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimi geleneği" tercih edilmiştir (Tonta, 2016, s. 6). Bu gelenekle; teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçlarıyla üretilen kitle kültürünün, değişime uğramasına sebep olduğu geçmiş toplumlardaki kültürün, egemen sınıfa has seçkin kültürün ve halkın içerisinden çıkan yerel kültürün temellerinde yatan sosyal sorumluluk duygusunun ortaya çıkarılarak sosyal problemlerin çözme bilinci kazandırılması amaçlanmıştır (Gönenç, 2012, s. 137). Bu bağlamda eğitimde gelişmeler ve değişilikler yaşanmış.

Devletler bazında bakıldığında, XXI. yüzyıl tarihi vakaların getirmiş olduğu birikimler: Rönesans, Fransız İhtilalı, Sanayi Devriminin etkisiyle; kapitalizmin, ulus devlet sürecinin, kapitalist ülkelerin ürettikleri mal ve hizmetlerin dünyada coğrafi sınır tanımadan pazarlanmıştır. Bu durum küreselleşme sonucunun ortaya çıkmasına sebeplerden biri olmuştur. Kapitalizmin küresel etkilerinin ortaya çıkmasıyla dünyada yeni düzeni kurmak ve sağlamlaştırmak maksadıyla modern devletin karakterinde de bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu değişim sosyal devleti zorunlu kılmıştır (Özdemir İ. M., 2008, s. 11). XXI. yüzyıla değin bu yaşananlar sosyal bilgiler programında, sosyal devlet ve sosyal yardım anlayışı ile kalmamıştır. Yükseköğretimde de sosyal sorumluluk içerikli programların hazırlanmasına sebep olmuştur (Özdemir İ. M., 2008, s. 11) .

Bu değişmeler içerisinde YÖK'ün 2006/2007 yılında eğitim fakültelerinin programlarına aldığı topluma hizmet uygulamaları dersini YÖK şöyle açıklamaktadır: Öğretmen

yetiştirme programlarına, “Topluma Hizmet Uygulamaları” veya “Toplum Hizmeti-Sosyal Sorumluluk” adı ile yeni bir ders yer almıştı (Coşkun, 2009, s. 190). 2006 yılında eğitim fakültelerinin ilköğretim programları yenilenmiş, sosyal bilgiler lisans programları ilköğretim programları ile uyumlu bir hâle getirilmeye çalışılmıştır (Özdemir M. S., 2009, s. 17-48). Bu dersin uygulama şekli Marmara Üniversitesinin Topluma Hizmet Yönergesi Uygulama Esasları Madde 6’da yer almaktadır. Madde 6; ‘Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin amacı; öğrencinin toplumsal sorumluluk bilincini arttırmak, toplumsal sorunların çözümünde aktif rol almasını sağlamak, toplumsal gerçekliklere ait farkındalığını geliştirmek, toplum ile iş birliği, dayanışma ve iletişim içinde olmasını sağlamak ve öz değerlendirme becerisini geliştirmektir (Senato, 2013, s. 1) ifadesi ile dersin amacına açıklık getirmektedir. Özetle 2005 yılı Sosyal Bilgiler Programına dayalı olarak hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının, sosyal devletin kapsamında yer alan sosyal yardım kavramının yansımaları araştırılması öngörülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinde karşılaşılan problemlerden biri, konuların sosyal hayatla yeteri kadar bağlantılı olmamasıdır. Bu durum öğrencilerin işlenen konulara ilgi duymamasına ve sosyal problemlerin çözümünde arzu edilen işlevselliği sağlamamasına sebep olmaktadır.

Sosyal hayatımızda yakın veya uzak çevremizde gördüğümüz yahut medya kanalları ile farkındalığı oluşan sosyal yardım kavramının varlığı yadsınamaz. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin okul programında yer alması nedenlerinden biri öğrencileri, yaşamları için ihtiyaçları olan tecrübe ve becerilerle donatmaktır (Kabapınar, 2012, s. 107). Deneyimlerin oluşumunda sosyal yardım alanlarında konuların ders kitaplarında yer alması 2015 yılı İnsani Gelişmişlik Endeksinde dünyada 188 ülke ve bölge arasında 64. oldu. Türkiye’nin (BMKP Türkiye, 2015, s. 4) sosyal sorunların çözümünde fayda sağlayacağı öngörülmektedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyal yardım kavramının yansımasının oranı nedir?

Araştırmanın problem cümlesidir.

Problem cümlesine dayalı olarak aşağıdaki soruya yanıt aranacaktır.

1. 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyal yardım kavramın yansıması oranı nedir?

## 1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı sosyal yardımda yer alan kavramları açıklamak ve geçmişten günümüze sosyal yardımı seyrini özetle incelemek ve bu gelişimin ortaokul 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarına yansımasını saptamaktır.

## 1.3. Araştırmanın Önemi

Dirençli yoksulluktan ve ezici eşitsizliklerden kaynaklı zorluklar, çatışma ve istikrarsızlık ortamı varlığını özellikle gençler, kadınlar, engelliler ve dışlanmış gruplar için olumsuz etkilerini sürdürmektedir (BMKP Türkiye, 2015, s. iiii). Buna örnek olarak dünyada resmî rakamlara göre 200 milyondan fazla yetim ve bunlardan 100 milyon yetim herhangi bir koruma altında olmadan sokaklarda yaşamaya devam ediyor (İHH İnsani Yardım Vakfı, 2015, s. 22).

Uluslararası yardım kuruluşları, yerel yardım kuruluşları ve devletler sosyal yardım konusunu dikkate almak durumunda kalmışlardır. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı işbirlikçi yaklaşımla çeşitli yardım kuruluşları meydana gelmiştir: (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations Children's Fund, UNICEF), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı …) bu özel kuruluşlar ve devlet kuruluşları öncelikle kendi milletlerine ve diğer uluslara sosyal barışın sağlanmasında katkıda bulunmaktadır.

Milletleri bir arada tutan ortak değerleri, örf ve âdetleri, dinleri, tarihleri olmakla beraber günümüz dünyasında devletlerin ayakta kalması sosyal barışın sağlanması ile mümkündür. Ulusların birbirleri ile sosyal yardımlaşma ve iletişiminin sağlanması, yarının vatandaşları olacak olan öğrencilere, sosyal yardım duyarlılığı ve algısının kazandırılmasıyla mümkündür. Devletler, bu kazanımı sağlamak amacıyla okullarda eğitim ve öğretim vermektedir. Bu eğitim ve öğretimde de sosyal bilgiler dersinin işlevselliğinden yararlanılmaktadır.

Bu işlevin gerçekleşmesi için araştırmacı ve uygulayıcılar çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmanın, bugünlerin ve yarınların sosyal bilgiler dersine bu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

## 1.4. Varsayımlar

Araştırmada sayıltılar:

1. Literatür tarama suretiyle elde edilen bilgiler doğru kabul edilmiştir.
2. Öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarının; ders kitaplarıyla bütünlük arz ettiği kabul edilmiştir.
3. Araştırmanın örneklemi, evreni temsil etmektedir.

## 1.5.Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren okullarda okutulan 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitapları,
- 2017-2018 öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır.

## 1.6. Tanımlar

**Eğitim:** Fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma süreci (Sönmez, Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, 2010, s. 5)

**Sosyal Bilimler:** Toplum olaylarını, insanın sosyal ve kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı (TDK, 2005, s. 1796).

**Sosyal Bilgiler:** Sosyal konuları içeren bilgiler (TDK, 2005, s. 1796)

**Ders Kitabı:** Sürekliliği, doğruluğu, değişkenliği tartışılabilen bir olgu olan bilginin yanı sıra görsel, algısal, ussal ve zihinsel kazanımların toplamı (Demirel, 2012, s. 34).

**Kavram:** Kapsamı ve içeriği birim ya da düşünce anlatılarak anlam kazandırılan soyut düşünce (Demirel, 2012, s. 79)

**Sosyal Yardım:** Yoksul kimselere yiyecek, giyecek yakacak, tedavi ve ilaç sağlanarak yapılan parasız yardım (TDK, 2005, s. 1796)

**Sosyal Devlet:** Ekonomik ve sosyal alanlarda bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modeli (TDK, 2005, s. 1796).

**Sosyal devlet** kavramı Türkiye Cumhuriyeti devletinde ilk olarak 1961 Anayasası cumhuriyetin nitelikleri bölümünün 2. maddesinde 'Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve

sosyal bir hukuk devletidir.' ibaresi ile yer almaktadır. 7 Kasım 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın devletin amaç ve görevleri birinci kısmın 5.maddesi aşağıda yer alan ifadeler yer almatadır.

'Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.' ifadesi ile genişleterek açıklık getirmektedir.

Sosyal devlet kavramı; ülke içinde sosyal barışın, sosyal adaletin sağlanması için, devletin direkt olarak sosyal ve ekonomik hayata müdahalesinin ihtiyaç görme şekli olarak tanımlanabilir (Özbudun, 2015, s. 203). Bu müdahalelerden biri de yoksul vatandaşlara devletin sosyal yardım desteğinde bulunmasıdır.

1986 yılında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu'nun 1. maddesinde yer alan 'fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak.' ifadeleri ile sosyal yardımın amacı açıklanmıştır.

**Sosyal Politika:** İnsanların özgür ve eşit haklara sahip fertler olarak sosyal hayatta yer almalarının yollarını araştıran çalışmalar ve kişileri sosyal risklerden ve yoksulluktan koruyarak kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda çaba sarf etmeleri için alınan önlemler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal politikanın bileşenleri; temel gıda yardımı, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, istihdam ve sosyal hizmetlerdir (Şener, 2010, s. 2).

# BÖLÜM II
# ALAN YAZIMI/İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma konusu ile ilgili kaynaklar taranarak, elde edilen bilgiler bir araya getirilerek kavramsal çerçeve bölümü oluşturulmuştur. Türkiye'de sosyal yardım, sosyal yardım kavramları ve Sosyal Bilgiler dersini konu alan araştırmalara yer verilmiştir.

## 2.1. Sosyal Bilimler

Sosyal bilimlerin çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazılarını şu şekilde ele alabiliriz:

Sosyal bilimler bir grup üyesi olan insanın yaptığı faaliyetleri içine alan siyaset, sosyoloji, iktisat, tarih, coğrafya, pedagoji, hukuk gibi bilimlere verilen addır (Yaslıçimen & Sunar, 2006, s. 137-167). İnsanın beşeri bir mahlûk olması sebebiyle temas ettiği her şeyin zamanla biriken ve derinleşen bir bilime dönüştüğünü görmekteyiz.

Daha kısa başlıklarla. Goblot'a göre bütün bilim alanları üç gruptur; toplum (sosyal) bilimler, doğa (fizik ve tabiat) bilimleri ve matematik bilimidir. Bunlardan toplum bilimleri, toplumsal olaylarla ilişkili var olanı anlamayı, açıklamayı ve kontrolü amaçlar olarak tanımlamaktadır (Karasar, 2014, s. 11). Özetle sosyal bilimler geçmiş ve günümüz bağlamında insan ve toplum ile ilişkili inceleme yapan disiplinler bütünüdür (Kabapınar, 2012, s. 2)

## 2.2. Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgilerin çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Değişen ülke ve dünya şartlarında bilgiye dayalı kararları alan, sorunları çözebilen, etkin birer vatandaş olmasını sağlamak amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır (Öztürk, 2011, s. 4). Sosyal bilgiler dersi, sosyal bilimlerin pedagojik prensipleri çerçevesinde özel bir kitle olan öğrenciler için basitleştirilmiş şeklidir (Kabapınar, 2012, s. 2). Bu tanımlar bizlere toplumsal hayatta sorun olan değil çözüm bulan neslinin inşasında ihtiyaç duyulan bilgiler sunmaktadır.

Eski yaklaşıma göre sosyal bilgiler; tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi derslerle sınırlı iken yeni sosyal bilgiler programında var olan disiplinlere ilaveten antropoloji, hukuk, felsefe, psikoloji, sosyoloji eklenmiş ve bunları yansıtan öğrenme alanlarına göre üniteler belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinin toplu öğretim anlayışında oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (Ata, 2006, s. 73).

Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler dersine bütüncül tanım yapar. Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında inceler. Toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı şeklinde de tanımlanmaktadır (Erden, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tarihsiz, s. 8). İfade edilen tanımdan sosyal bilgiler dersinin devletlerin toplumsal düzeni korumasına yardımcı olduğunu çıkarımını yapmaktayız. Bununla beraber sosyal bilgilerin disiplinler arası bir ders olduğunu Sönmez şöyle açıklar: ‘Sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilerdir. Sosyal bilgiler, öğretim alanı olarak incelendiğinde ise disiplinlerarası bir yaklaşımdır; çünkü toplumsal yaşamı düzenleyen tüm ilke ve genellemeler, bu alanın konusu olabilir’ (Sönmez, Eğitim Felsefesi, 1998, s. 3-4). Bu tanım araştırmamıza dayanak noktasını oluşturmaktadır.

## 2.3. Sosyal Bilgilerin Çıkışı ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler derslerinin eğitim programına dâhil edilmesi, XX. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde meydana gelmiştir. Sosyal bilgilerin disiplinler arası bir vatandaşlık eğitim programı olarak doğuşu ABD’nin XX. yüzyıl başlarında toplumsal yaşamda sosyal, kültürel, ekonomik vs. alanlardaki dönüşümlerin doğurduğu sorunlara çözüm bulma arayışlarının sonucunda ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2011, s. 23)

Sosyal bilgilerin konu alanı olarak eğitim programlarında yer alması 20. yüzyılın başında sosyal yaşantılardaki karmaşıklık, toplumsal hayattaki değişimlerin etkisiyle ilerlemecilik akımının "demokratik toplum için vatandaş yetiştirme" görüşünün benimsenmesiyle gerçekleşmiştir (Erden, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tarihsiz, s. 6). Sosyal bilgilerin eğitim programına dâhil edilmesinin akabinde toplumsal sorunların çözümünü konu alan başlıkkların ele alınması sosyal bilgiler aldığı rolü ve önemini göstermektedir.

Sosyal bilgiler eğitim programında, 1929 yılında ABD'de yaşanan ekonomik krizin sosyal alanı etkilemesiyle ekonomik konuların öne çıkmasına sebep olmuştur. 1930'lu yıllarda sosyal bilgilerde konular, iyi bilinenden daha az bilinene doğru tedricen işlenmesi temeline dayanan genişleyen çevre yaklaşımı uygulanmış. 1940'lı ve 1950'li yıllarda sosyal bilimler arasında tarih ve coğrafya, sosyal bilgiler programlarında en öne çıkan disiplinler olmuştur (Öztürk, 2011, s. 24,25; Şeker, 2014, s. 1421). Zamanla bu disiplin diğer alanlardan farklı olarak sürekli kendi yeniledği görünmektedir.

Bu yenilikler sadece içerik anlamında değil dersin uygulama alanın da yayılmıştır. Nitekim buna örnek olarak: Sosyal Bilgiler dersine karşı 1960'lı yılların başından 1970'li yılların ortasına kadar yoğun eleştiriler almıştır. Yeni Sosyal Bilgiler adı altında iyileştirme ve düzeltme çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmaların meydana gelmesi ve gelişmesinde Bruner'in buluş yoluyla öğrenme teorisinin çok önemli etkisi olmuştur (Erden, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tarihsiz, s. 6).

1960'lı yıllardan sonra ise sosyal bilgiler programında Tarih, Coğrafya bilgileri yoğunluğu hafifletilmiş. Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi ile Sosyal Psikolojiye daha fazla yer verilmiştir, Sosyal Bilimler alanındaki kavram ve yöntemler baz alınarak disiplinler arası tarz tercih edilmiştir. Geleneksel bir öğretim yöntemi olan tümdengelim ve anlatımı yerine, tümevarım ve araştırma yöntemi almıştır. Öğrenciler bilgilerin edilgen olarak başkası tarafından verilen bilgiyi alan değil, bilgiye etken bir şekilde ulaşan, kritik düşünme becerisine sahip fertler olarak yetiştirilmek istenmiştir (Erden, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tarihsiz, s. 6).

Toplumdaki değişim ve gelişmelerin, toplumsal ve sosyal olayların etkilerinin sosyal bilgiler dersinin doğuşuna sebep olduğu gibi aynı sebeplerin sosyal bilgiler programının amaç, içerik ve uygulama yöntemini etkilediğini sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi göstermektedir. Tarihi seyri içinde ülkemizde 1968 yılından itibaren uygulanmakta olan

Sosyal Bilgiler dersi ve ilkokul programları incelendiğinde Amerikan ekolünün etkileri görülmektedir. Bu durum 1924 yılında J. Dewey'in Türkiye'ye gelerek eğitim sistemimiz üzerinde çalışmasından ve eğitim programını geliştiren uzmanlarının bir kısmının Amerika'da eğitim görmelerinden kaynaklanmış olabilir (Erden, Öğretmenlik Mesleğine Giriş, 1998, s. 12).

İlk olarak 1968 yılında Sosyal Bilgiler dersi olarak adlandırılmış. Bu dersin adı 1985 yılında kaldırılmış. Onun yerine 'Millî Tarih' ve 'Millî Coğrafya' olarak okutulmuş. 1998 yılında 8 yıl zorunlu eğitimin getirilmesi müfredatta yapılan değişikliklerle tekraren yeni müfredatta yer almıştır (İnan, 2014, s. 13) Yaşanan bu değişmeler süre içinde disiplinler arası yaklaşımdan yer yer uzaklaşıldığını göstermektedir.

Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2 Nisan 1998 tarihli, 2487 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 62 sayısı ile kabul edilen "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı" Sosyal Bilgiler program üzerinde yapılan çalışmalar sonucun 2004-2005 öğretim yılı sonunda uygulamadan kaldırılmıştır. Bunun yerine yine Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 12.07.2004 tarih ve 118 sayılı kararlar ile İlköğretim Sosyal Bilgiler (4. ve 5. sınıf) Dersi Öğretim Programı yenilenmiştir. 30.06.2005 tarih ve 118 sayılı kararlar ile de İlköğretim Sosyal Bilgiler (6. ve 7. sınıf) Dersi Öğretim Programı yenilenmiş ve uygulamaya konmuştur (Akdağ, 2009, s. 15). İçerik ve uygulama açısından köklü bir değişim yaşanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 18.11.2003 tarih ve 12438 sayılı oluru ile Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nda oluşturulan "Sosyal Bilgiler Özel İhtisas Komisyonu" tarafından hazırlanan program constructivist (yapılandırmacı, oluşturmacı, inşacı) bir yaklaşımı esas almıştır. Constructivism, bilginin doğasına ilişkin felsefi bir bilgi kuramı ve bilginin zihinde yapılandırmasını temel alır. Oluşturmacılık, öğrenme ve eğitim bağlamlarında, terim olarak bilginin oluşturulmasını gösterir. Oluşturmacı anlayışta bilgi, bilenden bağımsız bir şekilde doğada var değildir. Yapılandırmacı öğrenme, öğrencilerin aktif şekilde bilgiyi oluşturması, yorumlaması ve önbilgilerine göre yeniden organize etmesidir. Yapılandırmacılık, öğrencinin nasıl öğrendiğini açıklar (Yanpar, 2010). Uygulama yönünde itaat etmesi beklenen davranışçılık kuramı terk edilmiş; sorgulaması, sorunlara çözüm bulması, bilgiyi araştırması beklenen yapılandırmacılık yaklaşımı gelmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi olarak adlandırılmadan önce tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi olarak ayrı ayrı ders başlığı şeklinde işlenmekteydi. 1968 yılı öncesi Sosyal bilgiler dersinin değişim süreci tablosu aşağıda yer almaktadır (İnan, 2014, s. 12) .

**Tablo 1**
**Sosyal Bilgiler Dersi'nden Önce**

| Genel Kronoloji | | | |
|---|---|---|---|
| **1869** | **1896** | **1904** | **1916** |
| Sultan Aziz döneminde çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'ne göre, rüştiyelerde (ortaokullarda) sosyal alanlar "Tarih-i Umumi", "Tarih-i Osmanî ve Coğrafya" adıyla ayrı dersler olarak okutulmaya başlandı. | ABD Wisconsin'de yapılan öğretim konferansı, yönetim, tarih ve ekonomi konularını "sosyal bilgiler" adı altında birleştirdi. | II.Abdülhamit devrinde, sosyal bilimlerden "Muhtasar Tarih-i Osmanî" (Kısa Osmanlı Tarihi) dersi ilkokul (iptidaîlerin) programlarına girdi. | Sosyal Bilgiler, bir "ders" adı olarak ilk kez ABD'de kullanıldı. |
| ↓ | | | |
| **1921** | **1924** | **1926** | **1962** |
| ABD'de şemsiye örgüt olarak "Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi" (National Council for the Social Studies-NCSS) kuruldu. | Türkiye'de "Malûmat-ı Vataniye" dersleri, okullarda verilmeye başlandı. | Vatan Bilgisi, "Ahlak Sohbetleri" dersleri ile birleştirilerek "Yurt Bilgisi" adını aldı. | Hazırlanan İlkokul Program taslağında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adıyla birleştirildi. |

**Kaynak:** (İnan, 2014, s. 12)

## 2.4. Sosyal Bilgilerin Amacı

J. Dewey'e göre Sosyal Bilgiler dersinde erişilmek istenen; öğrencilere uygarlığı, kültürü ve demokrasiyi tanıtıp sevdirmek ve öğrencilerin etkin bir vatandaş olarak yetiştirmesini sağlamaktır (Akt. Binbaşıoğlu, 1991, s. 41). Bu doğrultuda "İlköğretim okullarının genel olarak amacı, millet şuuru içerisinde iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencilerin gerek sosyalleşmeleri gerekse çağın gereklerine ayak uydurmalarını sağlamaktır. Ülkemizde Sosyal Bilgiler programı öncelikle etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar." (Akdağ, 2009, s. 6) olarak ifade eder.

Bireyin toplumsal davranışları öğrenme süreci yaşantı yoluyla ailesinden ve çevresinden öğrenerek gerçekleşir. Günümüzün gelişen ve çeşitlenen toplumlarında çocuğun; insan ilişkilerini, hükümet, devlet, formal ve informal grupları ve işlevlerini bütünüyle aileden öğrenmesi normal şartlarda imkân dâhilinde değildir. Bu sebeple eğitim kurumları, çocuğun toplumla bütünleşmesi süreci olarak tanımlayabileceğimiz, sosyalleşme görevini almıştır. Ülkemizde öğrencilerin içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini ve kurumlarını tanıması, toplumda edindiği rollerin gerektirdiği davranışları sergilemesi için gerekli olan bilgi ve beceri sosyal bilgiler dersiyle kazandırılması amaçlanmaktadır (Erden, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tarihsiz, s. 4-5).

Sosyal bilgilerin amacı, her ülkenin içinde bulunduğu dönemin sosyal ve siyasal şartlarına göre de amaçlarında bazı değişimler göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de daha önceki bölümde ifade edildiği gibi 1926, 1930, 1936, 1948 programlarında ayrı ayrı tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerine yer verilmiştir. Dönemin sosyal bilgiler ismi ancak 1968 yılında okul programına girmiştir. 2004-2005 Eğitim ve Öğretim yılında da yeni bir 'Sosyal Bilgiler Programı' hazırlanmıştır. Bu programa göre, öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlamayı amaç edinir.

Hazırlanan Sosyal Bilgiler programında, Barr, Barth ve Shermis'in (1978) meydana çıkardığı temel sınıflama yönetemi aşağıda amaç, yöntem ve içerik bilgilerine üst başlıklarda açıklanarak üç temel sınıflama özetlenmiştir (Akt. Kayanakçı ve Ata, 2012, s. 39, Doğanay, 2005)

**Tablo 2**
**Sosyal Bilgiler Öğretiminde Üç Geleneksel Yaklaşım**

| YAKLAŞIMLAR | AMAÇ | YÖNTEM | İÇERİK |
|---|---|---|---|
| *Vatandaşlık Bilgisi Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler* | Vatandaşlık en iyi, doğru değerlerin öğretilmesiyle geliştirilir. | *Aktarım:* Kavram ve değerler kitap, sunu, soru-cevap ve problem çözme etkinlikleriyle aktarılır. | İçeriğin bir otorite tarafından seçilir ve öğretmen tarafından yorumlanır. |
| *Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler* | Vatandaşlık en iyi sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve sorunların öğretilmesiyle gerçekleştirilir. | *Buluş Yoluyla Öğrenme:* Her sosyal bilim dalının kendine özgü bilgi toplama ve değerlendirme yolu vardır. Öğrenciler bu yöntemi bulmalı ve uygulamalıdır. | İçerik hem ayrı ayrı hem de sosyal bilim disiplinlerinin bir bütün halinde yapı, kavram, problem ve süreçlerinden oluşur. |
| *Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler* | Vatandaşlık en iyi vatandaşın karar verme ve sorun çözme sürecinde ihtiyaç duyduğu bilgilerin araştırılması yoluyla öğretilir. | *Yansıtıcı İnceleme:* Karar verme, kanıtlamaya dayalı çatışma ve sorunların çözümünü amaçlayan yansıtıcı inceleme yoluyla geliştirilir. | İçerik, öğrencilerin kendileri tarafından seçilen bireysel ve toplumsal problemlere temel olan değerlerin analizini içerir. |

**Kaynak:** (Kayanakçı & Ata, 2012, s. 39)

## 2.5. Sosyal Yardımla İlgili Bazı Temel Kavramlar

### 2.5.1. Yoksulluk

Dünya Bankası (DB)'na göre yoksulluk; aç olma, giyim ve barınma ihtiyacını karşılayamama, hasta olduğu zaman gerekli tedavi hizmetini alamama ve eğitim hizmetinden mahrumiyet olarak tanımlanmaktadır. Yoksul kişi ise, kişinin iradesi dışında gelişen olayları kontrol edememe, kamu ve toplumsal kurum ve kuruluşlar tarafından kötü muameleye maruz kalma ve buna karşı güçleri yetmediğinden seslerini duyuramayan şeklinde tanımlanmaktadır (Dünya Bankası, 2000-2001, s. 15).

Yoksulluk tarihin her döneminde, her toplumda karşılaşılabilen bir olgudur. Günümüzde sosyal bir problem olarak tartıştığımız şekliyle yoksulluk, on altıncı yüzyılda Avrupa'da kapitalizmin meydana çıkmasıyla ilişkilidir. Tarımda makineleşme ve ticarileşmeyle beraber tarım arazileri kırsal bölgede kalan fertleri ekonomik olarak geçinemez bir hâle getirmiştir. Geçim sıkıntısı çeken kişiler şehirlere göç etmiştir. Göç alan bölgelerde kontrolsuz nüfus artışı gerçekleşmiş. Nüfus artışı ile yerelde hâli hazırda var olan ulaşım, ticaret, imâlat, eğitim kollarındaki arz, talebi karşılayamaz duruma gelmiştir. Göç alan şehirlerde beklenen istihdam da yeteri kadar olmamış. Bütün bu gelişmeler modern yoksulluğu açıklayan etkilerdir (Buğra, 2005, s. 2). Modern yoksulluğu ortaya çıkan etken çeşitililiği yoksulluğunu tanımlanmasında kavram olarak çeşitlenmesine sebep olacaktır.

Yoksulluğun çok boyutlu olarak ortaya konulabilmesi için parasal ve parasal olmayan göstergeler birlikte kullanılmakta ve farklı ölçütlere göre hesaplanan yoksulluk sınırları belirlenmektedir. Yoksulluk; mutlak yoksulluk, göreli yoksulluk, nesnel yoksulluk ve öznel yoksulluk tanımlamaları çeşitli kıstaslar baz alınarak sınıflandırılmıştır. Yoksulluk kavramı gelir seviyesi dikkate alınarak yapılan yoksulluk sınırının belirlenmesinde üç farklı yaklaşım çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; mutlak, göreli ve insani yoksulluktur (Karabulut, 2011, s. 33-34). Bu kavramları tanımlamak sosyal yardım çeşitliliğinin daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

#### 2.5.1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bir insanın hayatını idame ettirmesi için gerekli olan temel ihtiyaç maddelerini asgari seviyede bile sağlayamamasıdır. Mutlak yoksulluğun oranı ise, temel ihtiyaç maddelerini asgari düzeyde sağlayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır (Bozan, 2010, s. 38). Dünya Bankasının 1990 yılındaki araştırma raporuna göre bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı olan 2400k/cal besini almayan insanlar "mutlak yoksul" olarak açıklanmış. Bu açıklamaya bakarak, günlük bir dolarlık harcama düzeyi mutlak yoksulluk için uç nokta kabul edilmiştir. Bu ölçü tüm ülkeler için geçerli değildir. Bununla beraber ülkelerin gelişmiş oldukları durumlara göre mutlak yoksulluk sınırı bir ila dört Dolar arasında değişim göstermektedir (Bozan, 2010, s. 38). Mutlak yoksulluk tanımı temel ihtiyaçları baz alması sebebiyle herkes tarafında kabul edilebilirliği yüksektir.

#### 2.5.1.2. Göreli Yoksulluk

Göreli yoksullukta; kişi, yoksulluğun belirlenmesinde kullanılan minimum kalori gereksinimini karşılamaktadır. Göreli yoksulluk tanımlanırken temel ihtiyaçlardan olan barınma, eğitim, sağlık ve benzeri kültürel ve toplumsal ihtiyaçlar da dikkatte alınmaktadır. Bunun için göreli yoksullukta kişinin, toplumun genel refah düzeyinin altında kalıp sosyal ve kültürel olarak topluma katılamaması şeklinde tanımlanmaktadır (Doğan, 2014, s. 10) .Göreli yoksulluk kavramı daha çok gelişmiş, ileri toplumlarda temel ihtiyaçların karşılanması sorunun olmayan yerlerde ele alabiliriz.

Göreli yoksulluk anlayışına göre yoksulluk sadece kaynaklara erişme ve yaşama imkânı olmayıp asıl olarak kastedilen kavram, bir kişinin veya hane halkından birinin toplum tarafından kabul edilen minimum hayat standartlarına sahip olup olmamasının ilişkisidir (Özbek, 2010, s. 446).

#### 2.5.1.3. İnsani Yoksulluk

BMKP, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı başkanlığı'nın [United Nations Development Programme, (UNDP)] daha sonra geliştirip kullanmaya başladığı endekslerden "İnsani Yoksulluk Endeksi" (İYE) kavramı, insanca bir hayat için lazım olan imkânlardan yoksun olma hâli olarak dile getirilmektedir. Sözü edilen İYE: yaşam

süresi, eğitim ve ekonomik-sosyal olanaklar kapsamında üç başlıkta hesplama yapılmaktadır:

1. Sağlıklı içme suyu kaynaklarına erişim

2.Temel sağlık hizmetlerine erişim

3. Beş yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus.

BMKP tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Raporlarında "kalkınmanın sadece ulusal geliri büyüten değil, aynı zamanda insanların seçimlerini arttıran bir süreç" olduğu savunulmaktadır. Bu çerçevede insani yoksulluk sadece maddi anlamda değil, sosyal anlamda da insanca yaşam için birtakım ihtiyaçların olduğuna vurgu yapmaktadır (Boybek, 2009, s. 27); (Kaya, 2009, s. 18).

### 2.5.2. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma; 'Bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması sürecidir' (Walker & Walker, 1997, s. 8). Uygulamada ise, sosyal dışlanma "iş piyasasından dışlanma", "maddi yoksunluk" veya "temel sosyal hakları kullanamama" olarak tanımlanmaktadır (Haan, 1998).

Mutlak yoksulluğun nedeni olarak görülen sanayileşme ile işçi sınıfının zenginler yani burjuvazi tarafından sömürülmesinin tersi bir durumdur. Sanayi sonrası toplumların varoluş sürecinin doğurduğu akıl, nesnellik ve evrenselliğe vurgu yapan modernizme karşı eleştirel bakışı olarak ortaya çıkan öznelliği, yerelliği ve yeniden yapılanmayı savunan post modern bir olgudur ve bütünleşmenin tersi olarak modernliği eleştirisi farklı düşünceleri savunma şeklinde ifade edilebilir. Post endüstriyel dönemde orta tabakadan kopan sayıca az olan kesimdir (Abrahamson, 2005, s. 15,16; Kılıç & Bayram, 2014, s. 368-376)

### 2.5.3. Sosyal Koruma

Sosyal koruma, geniş bir güvenlik ağıdır ve bir ülkenin bütün vatandaşlarını kapsar niteliktedir. Sosyal koruma kapsamı, yoksulluk dinamiklerini ve insanları yoksulluğa karşı koruyabilecek tüm faktörleri dikkatte alır. Sosyal koruma; sosyal sigorta sistemine dâhil olan aktif nüfusu, çalışamayacak durumda olup sosyal yardım ve hizmet bekleyen

nüfusu geniş bir çevreyi kapsamlı bir güvenlik ağı oluşturmaktadır (Kaya, 2009, s. 25). Devlet eliyle yapılacak sosyal korumanın ise üç başlıkta üç temelde yükselmesi beklenmektedir. Bunlar*; sosyal yardımlar, sosyal hizmet ve asgari gelir desteğidi*r (Yaşar, 2010, s. 120). Bu üçünün bir bileşke olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal koruma sistemi; dar anlamda işgücü piyasası politikaları ile sosyal güvenlik sisteminden meydana gelmektedir. Geniş anlamda ise; sağlık ve eğitim programları gibi, sosyal politikanın konusu olan bütün programları içine almaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009, s. 18)

### 2.5.4. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, herhangi bir sosyal risk sebebiyle gelirleri ya da kazançlarında azalma olan kişilerin, diğer insanların yardımına ihtiyaç kalmadan, hayatlarını idame ettirmelerini sağlayan sistemler bütünüdür. Bu bütünü üç araçla sağlamak mümkündür. Bunlar; sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerdir (Çiçek, 2010, s. 1, 6).

*Sosyal güvenlik; sosyal sigortalar, sosyal yardım ve sosyal hizmet mekanizmalarını kullanır*. Kullandığı bu ögelerle toplum içinde risk ve tehlikelere maruz kalma ihtimali bulunan kişilerin, risklerin oluşmasından önce güvence veren, riskin oluşmasından sonra da toplumla âdil bir biçimde tevzi edilmesini sağlayarak ve uyum sağlama fırsatı sunar. Böylece çeşitli sosyal güvenlik araçlarından oluşan bu sistem sosyal devletin önemli bir yapı taşını oluşturur (Aksanyar, 2015, s. 61).

### 2.5.5. Sosyal Sigorta

"Sosyal sigortalar, fizyolojik, ekonomik ve sosyal riskleri karşılamak için önerilen önlemler toplamıdır. Genel amacı ise, ulusal gelirin bir bölümünün yeniden dağılımını sağlamaktır. Finansmana katkı ve katılım zorunluluğunun bulunduğu primlere dayalı programlardır" (DPT ÖİK: 605, 2001: 51). Sosyal sigorta kurumlarından herhangi birisine tâbi bir şekilde görev yapan kişiler için yaşlılık, hastalık, sakatlık, analık ve iş kazaları içine alan sosyal riskler arasındadır (Gürses, 2007, s. 66).

### 2.5.6. Sosyal Hizmetler

Türkiye'de sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin temel çerçeveyi düzenleyen Sosyal Hizmetler 2828 sayılı Kanununun 3'üncü maddesinde yer almaktadır. Bu maddede: "Sosyal hizmetler; kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü" olarak tanımlanmıştır (Mevzuat Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 2016).

Sokakta yaşayan çocuklara yönelik hizmetler ile korunmaya muhtaç çocuklara yönelik kurumsal bakım, evlat edindirme çalışmaları vardır. Bununla birlikte ekonomik ya da sosyal yoksunluk içinde bulunan bakıma muhtaç yaşlı ve özürlülere, kamu veya özel kuruluşlarda veya kendi ikametgâhlarında bakım hizmetleri sunmaktadır. Muhtaçlık nedeniyle korunma kararı alınan çocukların ailelerine yönelik sosyal ve ekonomik destek hizmetleri de ağırlıklı olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından verilmektedir (Arpacıoğlu, 2012, s. 92, 93).

Sosyal yardım ile sosyal hizmet arasındaki en önemli fark; sosyal yardımın muhtaçlık esasını dikkatte alması üzerine kurulmuştur. Sosyal hizmetin ise toplumsal uyum problemlerinin çözümüne yardımcı olacak hizmete duyulan ihiyacı göz önüne alarak teşkil etmiştir. Sosyal yardıma ihtiyaç duyan kesimlerin tamamı sosyal hizmete de ihtiyaç duyabileceği gibi sosyal hizmete ihtiyaç duyan herkesin sosyal yardıma da ihtiyaç duyduğu söylenemez. Sosyal hizmet ile sosyal yardım arasında kesin bir çizgi bulunmamaktadır. Kimi zaman bu alandaki faaliyetler iç içe geçmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009, s. 20)

## 2.6. Sosyal Yardım

Sosyal yardım, insanlığın çok eski çağlarından bugüne kadar devam eden ve insanların topluluk halinde yaşamaya başlamalarıyla, etkisini ve gerekliliğini daha fazla hissettiren bir uygulamadır. Bu uygulamalar sosyal güvenlik sisteminin bir parçası kabul edilmektedir (Öksüz, 2010, s. 6-7).

"Sosyal" kelimesi, Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde, "toplum bilimi ve toplumsal" ifadelerine karşılık gelmektedir. "Yardım" kavramı, "kendi gücünü ve imkânlarını, başka

birinin iyiliği için kullanma, muavenet, bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri, etki, bağış, iane, işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek.", anlamlarıyla tanımlamaktadır. "Sosyal yardım" tamlamasını, "yoksul kimselere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilaç sağlanarak yapılan parasız yardım" olarak anlatılmaktadır (TDK, 2005).

Dünya Bankası, sosyal yardımı, "yoksul hane halklarına yönelik hedefle ve gelir testi yöntemiyle yapılan nakdi fayda" olarak tanımlamaktadır (Rıngold & Kasek, 2007).

Sosyal yardım kavramı, genel olarak muhtaç durumda olan kişilere belirli çerçeveler dâhilinde maddi veya maddi olmayan, ayni veya nakdi yardımların sağlanması anlamına gelmektedir (Taşçı, Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz, 2008, s. 129).

### 2.6.1. Sosyal Yardım Çeşitleri

Sosyal yardımlar; herhangi bir kazancı ve sigortası olmayan yahut belirli bir geliri olmakla beraber asgari hayat standartını elde edemeyen kişi ve ailelerin yoksullukla mücadelesinde destek olmaktadır. Bu desteği ilkin devlet olmak üzere çeşitli kamu, özel kurum ve kuruluşlar aracılığıyla birtakım ön şartları ve araştırma sonucunda muhtaç olduğu kabul edilen kesime yönelik ayni ve/veya nakdi yardımlardır (Karabulut, 2011, s. 1). Sosyal yardım çeşitleri farklı yazar ve kurumlar tarafında değişik tasnifleri de yapılmıştır (Aksanyar, 2015, s. 27). Buna örnek olarak tazminat-koruma amacı taşıması ve şartlı şartsız şeklinde başlıkları bulunmaktadır (Gezer, 2015, s. 16). Öncelikli yapılan yardım çeşitleri ayni ve nakdi yardımlardır.

#### 2.6.1.1. Ayni Yardımlar

Yiyecek, giyecek, yakacak, kırtasiye, ev eşyası, ev onarım malzemesi, tıbbi araç-gereç ile iyileştirme amaçlı protez araçları gibi sosyal inceleme raporuyla ve durumu ispatlayıcı gerekli belgelerin teslimi ile başvuru sahibinin ihtiyacına göre verilecek mal ve malzeme yardımıdır (Boybek, 2009, s. 49).

### 2.6.1.2. Nakdi Yardımlar

Başvuru sahibinin sosyal inceleme raporu sonucunda belirlenen ihtiyacına göre verilecek para ödemesi şeklinde yapılan ve bundan dolayı parasal yardımlar olarak da adlandırılan nakdi yardımlardır (Öksüz, 2010, s. 22-23).

Nakdi yardımlarda, konu olarak herhangi bir sınırlama yapılamaz. Nakdi yardım, uygulayıcı kurum ya da ülkenin öncelik verdiği sosyal hedefleri gerçekleştirme ya da kolaylaştırma yönünde her zaman kullanalabileceği yardım çeşididir. Ekonomik kriz dönemlerinde "vatandaşlık geliri", "temel gelir" ya da "asgari gelir desteği" olarak uygulanan, doğal âfet zamanında âfet bölge ve kapsamında belirlenen her kişiye âfet belgesi tutanağı karşılığında yapılan yardımlar, nakdi sosyal yardım enstrümanları olarak kabul edilir (Aksanyar, 2015, s. 150).

### 2.6.1.3. Şartlı veya Parasal Olmayan Yardımlar

1980'li yıllardan sonra dünya uygulamalarında, 2000'li yıllar sonrasında ise Türkiye uygulamasında kendine yer bulan "Şartlı nakit transferi" (Aksanyar, 2015, s. 76) konut, istihdam eğitimi veya okullardaki öğle yemekleri gibi parasal olmayan ya da şartlı yardımlardır (Boybek, 2009, s. 36) .

### 2.6.1.4. Tazminat Karakteri Taşıyan ve Koruma Karakteri Taşıyan Sosyal Yardımlar

**Tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar;**

a. Muhtaç asker ailelerine ve çocuklarına yönelik yardım,

b. Vatan hizmetinde bulunmuş “İstiklal Madalyası” sahiplerine yardım,

c. Görevleri nedeniyle yararlanılan veya ölen bazı kamu görevlilerine ve onların yakınlarına yönelik yardım,

d. Yabancı ülkelerde Türk kültürü’ne hizmet eden öğretmenlere yardım,

**Koruma karakteri taşıyan, sosyal yardımlar ise;**

a. Kimsesiz, muhtaç durumda olan yaşlılara yönelik yardım,

b. Yoksul ve muhtaçlığı kanunların öngördüğü şartları sağlayan vatandaşlara yardım, olarak sınıflandırılmıştır (Tuncay, Sosyal Güvenlik Hukuk Dersleri, 2000, s. 39).

## 2.7. Türkiye'de Sosyal Yardım Kurum ve Kuruluşları

Türkiye'de sosyal yardım alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar köklü bir tarihe sahip olmakla birlikte XXI. yüzyılın başlarından itibaren – 1999 Depremi ve 2001 Krizinin de etkisiyle – kamunun ve STK'ların sosyal yardımlar üzerine öncekinden daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir (Şentürk, 2014, s. 285-307).

### 2.7.1. Kamu Kurumları

Türkiye'de kamusal sosyal yardımlar olarak ilk akla gelen faaliyetler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün (SYDGM) faaliyetleri; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından yapılan ayni ve nakdi yardımlar; yeşil kart uygulaması ve emekli sandığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesindeki sosyal yardımlar sıralanabilir (Taşçı, 2008, s. 55). Kamusal örgütlerce yapılan sosyal yardımların finansmanı kaynakların temelini vergiler, kalan kısmını da özel kurumların ve kişilerin bağışları oluşturmaktadır (Dilik, 1971, s. 74). Türkiye'de sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetinde bulunan birçok kamu kurumu, 03.06.2011 tarihli 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) bünyesine dâhil edilmiş ve bazı kurumlar sosyal yardım ve hizmet görevlerini ASPB'ye devretmiştir. ASPB bünyesinde altı temel hizmet birimi bulunmaktadır (İncedal, 2013, s. 73);

1. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (mülga Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü)
2. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (mülga Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü)
3. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (mülga Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
4. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

5. Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (mülga Özürlüler İdaresi Başkanlığı)
6. Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı

Sosyal yardım faaliyetinde diğer bazı kamu kurumları şunlardır (İncedal, 2013, p. 73);

1. Vakıflar Genel Müdürlüğü
2. Sosyal Güvenlik Kurumu
3. Sağlık Bakanlığı
4. Millî Eğitim Bakanlığı
5. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
6. Emniyet Genel Müdürlüğü
7. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu
8. Toplu Konut İdaresi

Aşağıdaki veriler T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde yayınlanan Merkezi Yönetim Bütçesi ve Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri istatistiklerinden derlenmiştir. Tabloda toplam Merkezi Yönetim harcamalarının ve Sosyal Güvenlik ve Yardım Hizmetleri harcamalarının yıllara göre Başlangıç Ödeneklerine, Harcamalarına, Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) Paylarına, Bütçe Paylarına ve Artış Oranlarına yer verilmiştir.

**Tablo 3**
**2006-2015 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Ödenek ve Harcamaları**

| | Yıllar | HARCAMALAR | SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ | Hastalık ve Malullük Yardım Hizmetleri | Yaşlılık Yardımı Hizmetleri | Aile ve Çocuk Yardımı Hizmetleri | İşsizlik Yardımı Hizmetleri | Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Sağlanan Hizmetler | Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güv. ve Sos. Yar. Hiz. | GSYH |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| BAŞLANGIÇ ÖDENEKLERİ | **2006** | **174,321,617** | **24,846,463** | 150,422 | 67,987 | 202,151 | 600,000 | 135,439 | 23,690,464 | |
| | **2007** | **204,988,546** | **33,618,065** | 340,368 | 79,306 | 262,876 | 760,000 | 142,255 | 32,033,260 | |
| | **2008** | **222,553,217** | **39,264,490** | 336,128 | 95,549 | 299,439 | 932,000 | 144,143 | 37,457,231 | |
| | **2009** | **259,155,933** | **49,753,771** | 914,951 | 110,746 | 341,105 | 1,048,000 | 156,162 | 47,182,807 | |
| | **2010** | **286,981,304** | **61,798,182** | 1,660,036 | 143,627 | 372,550 | 1,106,793 | 154,292 | 58,360,884 | |
| | **2011** | **312,572,607** | **67,928,616** | 2,457,238 | 168,840 | 412,345 | 1,381,820 | 91,703 | 63,416,670 | |
| | **2012** | **350,948,318** | **76,446,319** | 3,159,177 | 185,611 | 467,086 | 1,828,000 | 528,301 | 70,278,144 | |
| | **2013** | **404,045,669** | **86,343,624** | 3,719,667 | 279,395 | 573,795 | 1,800,000 | 4,249,054 | 75,721,713 | |
| | **2014** | **436,432,901** | **92,340,030** | 4,290,550 | 345,129 | 668,897 | 2,070,000 | 4,374,653 | 80,590,801 | |
| | **2015** | **472,942,746** | **97,524,685** | 4,885,307 | 397,022 | 749,084 | 2,359,911 | 4,127,726 | 85,005,635 | |

| | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **HARCAMALAR** | **2006** | **178,126,033** | **26,213,015** | 72,778 | 75,785 | 213,470 | 658,061 | 92,214 | 25,100,707 | **758,390,785** |
| | **2007** | **204,067,683** | **34,948,544** | 158,593 | 97,590 | 272,937 | 807,545 | 138,498 | 33,473,381 | **843,178,421** |
| | **2008** | **227,030,562** | **37,665,536** | 533,907 | 109,129 | 303,933 | 1,022,169 | 139,288 | 35,557,110 | **950,534,251** |
| | **2009** | **268,219,185** | **56,070,037** | 1,127,625 | 140,527 | 362,131 | 1,018,576 | 131,918 | 53,289,260 | **952,558,579** |
| | **2010** | **294,358,724** | **59,891,950** | 1,777,735 | 158,497 | 395,102 | 1,176,290 | 303,186 | 56,081,140 | **1,098,799,348** |
| | **2011** | **314,606,792** | **60,774,148** | 2,486,306 | 214,028 | 457,469 | 1,428,647 | 223,306 | 55,964,392 | **1,297,713,210** |
| | **2012** | **361,886,686** | **76,100,488** | 3,271,388 | 253,964 | 509,751 | 1,543,074 | 3,317,117 | 67,205,194 | **1,416,798,490** |
| | **2013** | **408,224,560** | **85,580,111** | 3,721,274 | 291,447 | 581,791 | 1,934,810 | 3,479,514 | 75,571,275 | **1,567,289,238** |
| | **2014** | **448,752,337** | **92,029,509** | 4,291,458 | 326,037 | 619,684 | 2,237,711 | 3,619,366 | 80,935,253 | **1,748,167,817** |
| | **2015** | **505,992,432** | **100,168,446** | 4,764,660 | 381,157 | 955,904 | 2,719,488 | 4,242,665 | 87,104,572 | **1,958,561,332** |
| **GSYH PAYLARI (%)** | **2006** | **23.5** | **3.5** | 0 | 0 | 0 | 0.1 | 0 | 3.3 | |
| | **2007** | **24.2** | **4.1** | 0 | 0 | 0 | 0.1 | 0 | 4 | |
| | **2008** | **23.9** | **4** | 0.1 | 0 | 0 | 0.1 | 0 | 3.7 | |
| | **2009** | **28.2** | **5.9** | 0.1 | 0 | 0 | 0.1 | 0 | 5.6 | |

| | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | **2010** | **26.8** | **5.5** | 0.2 | 0 | 0 | 0.1 | 0 | 5.1 | |
| | **2011** | **24.2** | **4.7** | 0.2 | 0 | 0 | 0.1 | 0 | 4.3 | |
| | **2012** | **25.5** | **5.4** | 0.2 | 0 | 0 | 0.1 | 0.2 | 4.7 | |
| | **2013** | **26** | **5.5** | 0.2 | 0 | 0 | 0.1 | 0.2 | 4.8 | |
| | **2014** | **25.7** | **5.3** | 0.2 | 0 | 0 | 0.1 | 0.2 | 4.6 | |
| | **2015** | **25.8** | **5.1** | 0.2 | 0 | 0 | 0.1 | 0.2 | 4.4 | |
| **BÜTÇE PAYLARI (%)** | **2006** | **100** | **14.7** | 0 | 0 | 0.1 | 0.4 | 0.1 | 14.1 | |
| | **2007** | **100** | **17.1** | 0.1 | 0 | 0.1 | 0.4 | 0.1 | 16.4 | |
| | **2008** | **100** | **16.6** | 0.2 | 0 | 0.1 | 0.5 | 0.1 | 15.7 | |
| | **2009** | **100** | **20.9** | 0.4 | 0.1 | 0.1 | 0.4 | 0 | 19.9 | |
| | **2010** | **100** | **20.3** | 0.6 | 0.1 | 0.1 | 0.4 | 0.1 | 19.1 | |
| | **2011** | **100** | **19.3** | 0.8 | 0.1 | 0.1 | 0.5 | 0.1 | 17.8 | |
| | **2012** | **100** | **21** | 0.9 | 0.1 | 0.1 | 0.4 | 0.9 | 18.6 | |
| | **2013** | **100** | **21** | 0.9 | 0.1 | 0.1 | 0.5 | 0.9 | 18.5 | |

| | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | **2014** | **100** | **20.5** | 1 | 0.1 | 0.1 | 0.5 | 0.8 | 18 | |
| | **2015** | **100** | **19.8** | 0.9 | 0.1 | 0.2 | 0.5 | 0.8 | 17.2 | |
| **ARTIŞ ORANLARI (%)** | **2007** | **14.6** | **33.3** | 117.9 | 28.8 | 27.9 | 22.7 | 50.2 | 33.4 | |
| | **2008** | **11.3** | **7.8** | 236.7 | 11.8 | 11.4 | 26.6 | 0.6 | 6.2 | |
| | **2009** | **18.1** | **48.9** | 111.2 | 28.8 | 19.1 | -0.4 | -5.3 | 49.9 | |
| | **2010** | **9.7** | **6.8** | 57.7 | 12.8 | 9.1 | 15.5 | 129.8 | 5.2 | |
| | **2011** | **6.9** | **1.5** | 39.9 | 35 | 15.8 | 21.5 | -26.3 | -0.2 | |
| | **2012** | **15** | **25.2** | 31.6 | 18.7 | 11.4 | 8 | 1,385.50 | 20.1 | |
| | **2013** | **12.8** | **12.5** | 13.8 | 14.8 | 14.1 | 25.4 | 4.9 | 12.4 | |
| | **2014** | **9.9** | **7.5** | 15.3 | 11.9 | 6.5 | 15.7 | 4 | 7.1 | |
| | **2015** | **12.8** | **8.8** | 11 | 16.9 | 54.3 | 21.5 | 17.2 | 7.6 | |

**Kaynak:** (BÜMKO, 2016)

### 2.7.1.1. Kamu Kurumları ve Kanunlar

#### 2.7.1.1.1 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF):

Türkiye'de kamusal sosyal yardım harcamalarının büyük bir bölümüne kaynak, 1986 yılında 3294 sayılı kanun ile kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) ile sağlanmaktadır. SYDTF'nin karar organı Fon Kuruludur ve Fon'un yürütme organı ise Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'dür. Fon Kurulu; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının başkanlığında Başbakanlık, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı müsteşarları ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürü ile Vakıflar Genel Müdürü olmak üzere sekiz üyeden oluşmaktadır. Fon'un gelir kaynakları; bütçeye konulacak ödenekler, kanun ve kararnameler ile kurulu bulunan veya kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararı ile %10'a kadar aktarılacak miktarlar, gelir ve kurumlar vergisi tahsilât toplamının %2,8'i, trafik cezalarının %50'si, RTÜK reklam gelirlerinin %15'i ve bağış ve yardımlar ile diğer gelirlerden oluşmaktadır (SYGM, 2011). Fon'un 2012 yılı gelirleri 3,12 milyar TL ve giderleri 3,099 milyar TL'dir (SYGM, 2013).

#### 2.7.1.1.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM):

SYDTF'nin sekreterya işlerini Fon Genel Sekreterliği yürütmekteyken, 09.12.2004 tarihli 5263 sayılı Kanun ile Fon'un yürütme organı olan SYDTF Genel Sekreterliği, Başbakalığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) şeklinde yeniden teşkilatlandırılıp kurumsallaştırılmıştır. 08.06.2011 tarihinde 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile SYDGM, ASPB'ye bağlanmış ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) ismini almıştır. SYGM'de Şubat 2012 itibariyle kadrolu 66, diğer kamu kurum ve kuruluşlarından 22, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından 18 ve Bakanlık Müşaviri olarak 4 kişi olmak üzere toplamda 110 kişi görev yapmaktadır (SYGM, 2011).

#### 2.7.1.1.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV):

1986 yılındaki 3294 sayılı "Sosyal Yardım ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu" kapsamında ülke çapında toplam 973 adet olmak üzere bütün il ve ilçelerde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulmuştur. Bu vakıfların çalışma usullerini Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü belirlemektedir.

Vakıfların karar organı olan mütevelli heyetler, illerde vali başkanlığında, belediye başkanı, defterdar, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Tarım Müdürü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürü (İl SHÇEK Müdürü), İl Müftüsü ile köy ve mahalle muhtarlarının kendileri aralarından seçtikleri birer kişi, STK'ların kendileri aralarından seçtikleri iki kişi ve "Hayırsever Vatandaş" adı altında İl Genel Meclisi'nin seçtiği iki kişiden oluşmaktadır. Bu heyetler ilçelerde ise küçük farklılıklar içermektedir. Vakıfların karar organına ilçelerde Kaymakam başkanlığında, belediye başkanı, Mal Müdürü, İlçe Milli Eğitim Müdürü, Sağlık Grup Başkanı, İlçe Tarım Müdürü, İlçe Müftüsü ile köy ve mahalle muhtarlarının kendileri aralarından seçtikleri birer kişi, STK'ların kendileri aralarından seçtikleri bir kişi ve son olarak "Hayırsever Vatandaş" adı altında İl Genel Meclisi'nin seçtiği iki kişiden oluşmaktadır (TBMM, 1986).

ASPB'nin 2013 yılı faaliyet raporuna göre, 2013 senesi itibariyle Türkiye'de bulunan 973 adet SYDV'de 8.741 personel çalışmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın, SYDV'ler de dâhil olmak üzere taşra teşkilatında 11.839 personeli bulunmaktadır (ASPB, 2014).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları üzerinden yapılan sosyal yardımlar beş grup altında sınıflandırılmaktadır; Aile Yardımları, Eğitim Yardımları, Sağlık Yardımları, Engelli İhtiyaç Yardımları ve Özel Amaçlı Yardımlar (Güneş M. , 2012, s. 166).

#### 2.7.1.1.4. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında 2022 Sayılı Kanun

Muhtaç olup da 65 yaşını doldurmuş kişiler, 18 yaşından büyük engelli kişiler ve kanunen bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşından küçük engelli yakını bulunan kişilere aylık bağlanmasını sağlayan bu kanun 1 Ocak 1977 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun neticesinde sosyal güvenlik kurumlarından aylığı olmayan, devamlı geliri olmayan, muhtaçlığını il ve ilçe idare kurumlarından alacakları belgelerle kanıtlayan ihtiyaç sahiplerine hayat boyu, 300 gösterge rakamının her yıl bütçe kanunu ile tespit edilecek katsayı ile çarpımından elde edilecek miktarda aylık bağlanmaktadır (Fidan, 2006, s. 56). Bu görev 20 Mayıs 2006'dan evvel Emekli Sandığı'ndaydı, bu tarihte ise yürürlüğe giren 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile Sosyal Güvenlik Kurumu'na devredilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009, s. 88).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen 2022 sayılı kanun kapsamındaki aylık işlemleri; 08.06.2011 tarih ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile 2022 sayılı Kanuna göre yürütülen aylık işlemleri Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü eliyle yürütülmek üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmiştir. 2022 sayılı yasa kapsamındaki özürlü aylığı, özürlü yakını aylığı ve yaşlı aylığı başvuruları yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar dâhilinde iş ve işlemlerin tamamı İl ve İlçelerde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yapılmaya başlanmıştır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011)

#### 2.7.1.1.5. Ortaokul ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin 2684 Sayılı Kanun

17 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun Millî Eğitim Bakanlığı'na, Ortaokul ve ortaöğretimde okumakta olan ihtiyaç sahibi öğrencilere parasız yatılı ve burslu okuma imkânının sağlanması ve sosyal yardımda bulunma görevini vermiştir (Hacımahmutoğlu, 2009, s. 89).

#### 2.7.1.1.6. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu

Bu kanun ile korumaya muhtaç çocukların kuruma bağlı veya kontrolünde altında bulunan kreş ve gündüz bakımevlerine gönderilip çeşitli programlara katılmaları sağlanmıştır. Annesi cezaevinde hükümlü ve tutuklu bulunan 0-12 yaş aralığında çocuklar bu programlardan yararlanmaktadır (DPT, 2006). Ayni ve nakdi yardımlar, kurum personeli olan sosyal hizmet uzmanları veya görevlendirilmiş olan sosyal hizmet kuruluşlarının çalışanları tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporları doğrultusunda yapılmaktadır (ASAGM, 2010).

#### 2.7.1.1.7. Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat Görevleri Hakkında 227 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname

227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, ihtiyaç sahiplerine gıda, ihtiyaç sahibi öğrencilere yurt imkânı, kör ve muhtaç olan fakirlere aylık nakdi yardım sağlanması ve ilkokul öğrencileri için kamp açma görevini vermiştir (Taşçı, 2010, s. 90). Bununla beraber Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1989 tarihinde yayımlanan "Muhtaç Aylığı ve Vakıf İmaret Yönetmeliği" gereğince, Maliye Bakanlığı'nın da görüşünü alarak aylık bağlanacak olan muhtaç, engelli ve yetim kişilerin sayısını belirlemektedir (ASAGM, 2010).

#### 2.7.1.1.8. Yeşilkart Uygulaması

Yeşilkart uygulaması, 1992 yılında, 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşilkart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun'un amaçlar kısmının 1. maddesinde açıklık getirilmektedir. Bu maddede: Genel Sağlık Sigortasına uygulaması başlatılana kadar geçecek sürede hiçbir sosyal güvencesi olmayan muhtaçlık şartı sağlayan kişilerin tedavi karşılanmasına başlanmasına karar verilmiştir (Adaman, Yakut Çakar, Çalı, & Erus, 2011, s. 14-15). 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe konan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Yeşilkart uygulamasının üç yıl içinde sonlandırılması planlanmıştır (Hacımahmutoğlu, 2009, s. 98). 31 Aralık 2011 tarihinde uygulamaya son verilmiştir ve hanede kişi başı geliri asgari ücretin 1/3'ünden az olan kişiler, primleri Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığı tarafından ödenecek şekilde Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına alınmıştır (ASPB, 2014).

#### 2.7.1.1.9. Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin 5102 Sayılı Kanun

İhtiyaç sahibi yükseköğrenim öğrencilerine burs verilmesi konusunda yetkili tek kurum olarak Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nü (YURTKUR) görevlendiren bu yasa, 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe konmuştur (Hacımahmutoğlu, 2009, s. 131).

#### 2.7.1.1.10. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

2011 senesinde sosyal hizmet ve yardım kurumlarını bir çatı altında birleştirmek maksadı ile 633 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) oluşturulmuştur. Bakanlığın adı, nihai olarak 2018 yılında "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" olarak yeniden düzenlenmiştir. Bakanlığın Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü eliyle Aile Yardımları ana başlığında yardım çeşitleri yer almaktadır. Bunlar: Gıda Yardımı, Yakacak Yardımı ve Barınma Yardımı, Sağlık Yardımları ana başlığında Tedavi Destekleri ve Şartlı Sağlık Yardımı, Eğitim Yardımları ana başlığında Eğitim Materyali, Şartlı Eğitim Yardımı, Öğle Yemeği Yardımı, Ücretsiz Kitap Yardımı, Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardımı. Ana başlıkta Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması ve Yüksek Öğrenim Bursları; Engelli Yardımları başlığında Engelli ihtiyaç yardımlarına da yer verilmiştir. Özel Amaçlı Yardımlar başlığında; Aşevleri ve âfet ve Terörden Zarar Görenlere Yönelik Yardımlar yürütülmektedir (ASPB, 2012). İl ve ilçe vakıfları aracalığıyla her ay aile, sağlık, eğitim, engelli ve özel amaçlı yardımlar kapsamında muhtaçlık şartını sağlayan ailelere gıda, barınma, yakacak, giyecek, nakit yardımları, gelir getirici ve istihdam sağlayıcı proje yardımları yapılmakta, engellilere protez, işitme cihazı ve engelli araçları sağlamakta, dar gelirli ailelerin ilk ve ortaöğretimde okuyan çocuklarının önlük, çanta, kitap, kırtasiye, yiyecek, giyim ve ulaşım gibi temel okul ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Türkoğlu, 2013, s. 275-305)

### 2.7.2. Mahallî İdareler

Yerel yönetimler, karar organları yerel toplulukça seçilen, yasa ile belirlenen görevlere, yetkilere, özel gelire, bütçeye ve personele sahip olan kamu tüzel kişileridir (Çevikbaş, 1995, s. 407)

Yasal değişiklikler ve düzenlemeler sosyal yardım uygulamalarını yerel yönetimlerin bir görevi haline getirmiştir (Güloğlu, 2008, s. 258-266). Belediyelerin yaptıkları sosyal yardım faaliyetlerinin sosyal güvenlik çerçevesinde sosyal yardım hizmeti olarak görülebilmeleri amacıyla şu hususlar gereklidir (Asker, 1996, s. 19-20).

Yapılan hizmetler belediye bütçesinden karşılanmalıdır,

1. Sunulan hizmetler karşılıksız yapılmaldır.
2. Sunulan hizmetler muhtaçlara yönelik hizmetler çerçevesinde bulunmalıdır.
3. Sunulan hizmetlerin yasal dayanağı bulunmalıdır.

Belediyelerin sunduğu sosyal hizmetler, bu hizmetlerden yararlanan gruplara göre aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ateş, 2009, s. 88-95):

1. Çocuklar için; eğitim ve beslenmeye yönelik katkıda bulunması, sokak çocukları için iyileştirme hizmetleri, kreş ve koruyucu sağlık hizmetleri,
2. Gençler için; madde bağımlılığının önlenmesine yönelik çalışmalar, meslek edindirme ve eğitim yardımı, gençlik merkezleri açılması,
3. Yetişkin kişilere ve muhtaç olan aileler için; ayni ve nakdi yardımlar, aile eğitim merkezleri,
4. Yaşlılar için; kurum bakımı, ihtiyaç halinde ikamet edilen mekânları düzenleme, gıda, yakacak, giyim ve ulaşım giderlerini karşılamak için yapılan ayni ve nakdi yardımlar ve sağlık yardımı,
5. Engelliler için; ikamet edilen mekânların düzenlemeleri, teknik malzeme yardımı, gıda, yakacak, giyim ve ulaşım giderlerin karşılanması için yapılan ayni ve nakdi yardımlar, istihdam amaçlı kurslar, tedavi ve bakım hizmetleri. Ayrıca bütün gruplara yönelik sosyal ve kültürel faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

#### 2.7.2.1. 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

Belediyelerin sosyal yardım faaliyetleri büyük ölçüde 2005 yılında yasalaşan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda ve 2004 yılında yasalaşan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda belirtilmiştir. 5393 sayılı kanun ile Büyükşehir Belediyelerine ve nüfusu 50.000'i geçen belediyelere kadın ve çocuklar için koruma evleri açma imkânı sağlanmıştır. Kanunun 15. Maddesinde izinsiz satış yapan seyyar satıcılardan el konulan gıda mallarının cezası ödenmeyip iki gün içinde geri alınmaması durumunda gıda bankalarına ve cezası ödenmeyip otuz gün içinde geri alınmaması halinde yoksullara dağıtılması hükmü yer almaktadır (Zengin, Şahin, & Özcan, Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları, 2012, s. 140). 60. maddede dar gelirli, yoksul, muhtaç olan vatandaşlara ve kimsesizler ile engellilere yapılacak olan sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri belediye bütçesinin giderleri arasında sayılmıştır. 38. maddede, bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere hizmet götürmek ve engelli merkezleri oluşturmak belediye başkanının görevleri arasında sayılmıştır (TBMM, 2005).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7/d maddesine göre; İlçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve yetkileri şunlardır (TBMM, 2004): İlk olarak "Kanunlarla münhasıran büyükşehir belediyesine verilen görevler ile birinci fıkrada sayılanlar dışında kalan görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak, ifadesi yer almaktadır. Görev ve yetki alanında: Otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları inşa etmek; yaşlılar, özürlüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak, sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihi dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak." olarak sıralanmıştır.

Aynı kanunun 7/m maddesine göre Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları aşağıda yer aldığı üzere anlatılmıştır:

"Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine

malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclis kararıyla ödül vermek." şeklindedir. Böylece sosyal devlet olmanın gereklilikleri arasında yer alan sosyal yardım ve sosyal kültür olanakları yerel yönetimlere kanunlara dayalı olarak sunulmuştur.

#### 2.8.2.2. İstanbul Üsküdar Belediyesi Sosyal Yardım Uygulamaları Örnekleri

##### 2.8.2.2.1. Ramazan Çadırı

İstanbul'da temeli atılan ve yoğun olarak uygulanan 'Ramazan Çadırı' etkinlikleri ilk olarak Üsküdar Belediyesi tarafından gerçekleşmiştir. Daha sonra 1995 yılından itibaren bilhassa belediyeler, İslamiyyette mukaddes kabul edilen Ramazan ayında muhtaç kişilere ve yolda olup iftar için evine yetişemeyenlere iftar ettirmek amacı ile bir çadır geleneği meydana getirmişlerdir. Bu uygulama, ilçe belediyelerinin Ramazan'da yaptıkları yoksula yardım projesinin bir parçası olarak görülmüş, halktan büyük ilgi görmüştür. Sonrasında bütün yerel yönetimlerin paylaştığı bir uygulama hâline gelmiştir (Zengin, Şahin, & Özcan, Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları, 2012, s. 30-31).

##### 2.8.2.2.2. Toplumsal Gelişim Merkezi (TOGEM)

Toplumsal Gelişim Merkezi (TOGEM), çeşitli sosyal yardımlaşma faaliyetinin merkezinde yer almaktadır. TOGEM, maddi ve manevi yönden ilgiye ve yardıma muhtaç olan kişiler ve onlara yardım etmek isteyen insanlar arasında köprü vazifesi görmektedir. Bütün malzemelerin durumları bağışçıdan yardım alanlara kadar kayıt altına alınmaktadır. Bir bağışçı yardım süreci ve sonucu hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Bağışının kime, ne zaman, nerede ve kim tarafından ulaştırıldığına varıncaya kadar bütün süreçleri kapsamaktadır (Turhan, 2008, s. 44-48).

Yardım talebinde bulunmak isteyen kişi, belirlenen belgeleri merkeze posta yoluyla veya şahsen elden teslim ederek başvuruda bulunabilir. İhtiyaç sahibi ailelere yapılan yardımlar şunlardır: Gıda Yardımı, Yakacak Yardımı, Barınma Yardımı, Temizlik Yardımı, Giyim Yardımı, Eşya Yardımı, Sağlık Yardımı, Burs Yardımı, Evlendirme

Yardımı. Tespit ekipleri, bu talepte bulunan ailelerin durumunu incelemek üzere evini ziyaret eder, komşularıyla ve ilgili yerler ile görüşürler. Bu işlemlerin sonucunda aile için "İnceleme Formu" doldurulur. İnceleme formları, Yardım Değerlendirme komisyonunda değerlendirilir ve uygun görülen yardımlar belirlenir (Zengin & Öztaş, Yerel Yönetimler ve Sosyal Yardımlar: Üsküdar Belediyesi Örneği, 2009, s. 44-45).

### 2.8.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Devlet örgütü dışında, sivil idareyi icra eden kurum, kuruluş veya örgütlere sivil toplum kuruluşları veya STK denilmektedir (Kalaycıoğlu, 1998, s. 111-135). Türkiye'de STK kavramı içerisinde yer alan kuruluşların köklü bir geçmişi bulunmamaktadır. STK'ların popüler olması ve yayılması 1990 yılında sonra gerçekleşmiştir (Balcı, 2006, s. 211).

Sivil toplum kuruluşlarının fonksiyonları aşağıdaki gibi sıranalabilir (Güneş İ. , 2004, s. 5):

1. Bireylerin taleplerine ses vermek amacıyla kamuoyu oluşturmak,
2. Çoğulcu toplum yapısı oluşturarak piyasadaki metalaşmaya dolayısıyla her şeyin satılır hâle gelmesi, emeğin değer oluşturması (Evrensel, 2017, s. 63-66) süreci ve egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici bir öge oluşturmaktır,
3. Katılımcı ve çoğulcu bir kültürle beslenmiş, yönetim deneyimi edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamak,
4. Pilot projeler üretip bu projelere kaynak bulmak ve hayata geçirmek suretiyle hükümet politikalarına paralel ya da alternatif olarak sosyal refah ve istihdam konularında sorumluluklar alabilmek.

#### 2.8.3.1. Sivil Toplum Kavramı

Sivil toplum kavramı, demokrasinin varlığının bir simgesidir. Devletin baskısı altında kalmaksızın varlığını devam ettirebilen, kişinin temel hak ve özgürlüklerini rahat bir şekilde kullanma imkânına sahip olmasıdır. Bununla beraber içinde bulunduğu devlet tarafından muhafaza edilen sivil toplum alanıdır (Gülener & Haşlak, 2006, s. 4).

### 2.8.3.2. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye'de devlet dışı ve gönüllü örgütlenmelerin köklü bir geçmişi vardır, modern manada sivil toplum olgusu ise yeni olmakla beraber gelişimi devam etmektedir (Mağa, 2001, s. 7-17); Akt. (Talas, 2011, s. 395). Türkiye'de günümüzde pek çok STK bulunmaktadır ve bu STK'lar şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Ticaret birlikleri,
2. Sendikalar,
3. İşveren kuruluşları/profesyonel federasyonlar,
4. Hükümet dışı kuruluşlar (NGO),
5. Hizmet ve üretim birlikleri,
6. Yerel idarelerin birlikleri,
7. Politik ilgi grupları,
8. Dinsel ilgi grupları,
9. Diğer gruplar.

Yukarıdaki STK gruplarını temsilen birçok dernek, vakıf ve birlikler bulunmaktadır. Vakıflar (TESEV, TEMA Vakfı, TEV v.s.), birlikler (TOBB), sanayi ve ticaret odaları (İstanbul TSO, ) Yurtdışı ve yurtiçi çalışmaları ile bulunan Türkiye Kızılayı (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 2004, s. 39); Akt. (Talas, 2011, s. 396).

STK'ların yaptıkları sosyal yardımlara örnek olarak aşağıda Türkiye Kızılayı'nın 2013 yılı sosyal yardım çalışmalarına yer verilmiştir. Tabloda Türk Kızılayı'nın yaptığı yardım çeşitlerinin ve ulaştığı kişilerin miktarı gösterilmiştir. Tablo, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Yıllık Faaliyet Raporu 2013 Yılı Faaliyet Raporu verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

**Tablo 4**
**2013 Yılı Kızılay Sosyal Yardımları**

| SOSYAL YARDIMLAR | ULAŞILAN KİŞİ SAYISI |
|---|---|
| Doğrudan Yapılan Yardımlar | 1.730 |
| Çeşitli STK'lar ve Okullar Üzerinden Doğrudan Yapılan Yardımlar | 13.895 |
| Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) Vasıtasıyla Yapılan Ayni Yardımlar | 90 |
| Şubeler Aracılığıyla Yapılan Yardımlar | 190.704 |
| Tekerlekli Sandalye Yardımları | 141 |
| Afet Kapsamına Girmeyen Münferit Yaşanan Yangın ve Su Baskınları Sebebiyle Yapılan Yardımlar | 1.120 |
| Ramazan Ayı İçerisinde Gıda Dağıtımı | 46.540 |
| Nakdi Yardımlar | 9 |
| **Toplam** | **254.229** |

**Kaynak**: (SHM, 2013)

Türk Kızılayı, Zekât Şartlı Bağış Projesi kapsamında 2013 yılında, 79 ilde ve 122 ilçede 17.198 kişiye 4.299.500,00 TL yardımda bulunmuştur. Bu proje ile ilgili veriler http://www.kizilay.org.tr/upload/Dokuman/Dosya/51915368_sosyal-hizmetler-faaliyet-raporu-.pdf linkte ayrıntılı olarak dile getirilmiştir (SHM, 2013).

## 2.9. Sosyal Yardım Alanında Seçilmiş Bazı Ülke Uygulamaları

### 2.9.1. Almanya

Almanya'da sosyal güvenlik alanında ilk kapsamlı yasal düzenleme, ekonomik krizler ve bu krizlerin etkisiyle işçi sınıfında oluşabilecek bir ayaklanma tehlikesi üzerine, 1881'de Bismarck tarafından hazırlanan imparatorluk fermanı ile yapılmıştır (Tuncay & Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2008).

1919 senesinde Weimar Anayasası ile yasalaşan hükümler Almanya'da sosyal devlet anlayışı için örnek teşkil etmiştir. Bu anayasa, sağlık, çalışma, aile ve meslek grupları ve eğitim hakkını güvence altına almıştır, ayrıca çalışma şartlarının işçi ve işveren beraberliğinde hazırlanmasını ve çalışanların işletme bünyesindeki komitelerde görev almalarını sağlamıştır. Bunun gibi orta sınıfın korunması ve ekonomik adalet eğilimi II. Dünya Savaşının ardından yürürlüğe giren 1949 Alman Anayasası ile de muhafaza edilmiştir (Bulut, 2003, s. 173-197).

Günümüzdeki Alman sosyal yardım sistemi yasal açıdan 21.07.1999 tarihli Federal Sosyal Yardım Kanunu (BSHG-Bundessozialhil fegesetz)'na bağlıdır. Sistem, dar gelirli kimselere ekonomik bağımsızlık kazandırmak, bu kimseleri farklı ödeneklere sahip kılmak, öznel hukuk uygulaması ile yasal yoldan yardım sahibi yapmak gibi temel ilkelere dayanmaktadır (Altındağ, 2007, s. 12).

#### 2.9.1.1. İşsizlik Yardımı

Almanya'da İşsizlik Yardımı, ayrıca İşsizlik Sigortası olarak da bilinmektedir. Sigorta, federal istihdam teşkilatı yönetimindedir. Fonları işveren ve çalışan katkıları ile sağlanmaktadır. Bu yönüyle sadece işverenlerin katkı yaptığı sistemlerden ayrılmaktadır. Katkıda bulunmak işveren için de çalışan için de mecburidir. Belli kamu personeli ve serbest meslek sahipleri hariç sabit bir iş sözleşmesi bulunan bütün çalışanlar sisteme katkıda bulunmaktadır. 2006 itibari ile önceden sistemden hariç tutulan belli çalışanlar gönüllü bir şekilde sisteme katılma tercih hakkına sahip olmuşlardır (Dıxon & ScheurellL, Social Welfare in Developed Countries, 2016).

Çalışanlar, sosyal güvenlik sınırının altındaki, brüt maaşlarının %1,5'unu ödemektedir ve işverenler de çalışanlara ödedikleri maaşların üstüne %1,5 katkıda bulunmaktadır. Katkı payı, 'Hartz' diye bilinen işçi market reformlarının bir parçası olarak, işveren ve çalışanlar için %3,25 seviyesinden şimdiki seviyeye düşürülmüştür. Katkı payları sadece sosyal güvenlik tavanına (2012'de €5,600) kadar olan gelirlerden ödenmektedir. İşsiz kalan çalışanların hakları (Kämmerer-Rütten, Schleyer-Lındenmann, & Wang, 2016): İşsizlik yardımı olarak bilinen yaşam desteği,

1. İş bulmada yardım,
2. Eğitim

İşsizlik yardımı, işini kaybetmeden evvel en az 12 ay boyunca sisteme katkıda bulunan çalışanlara verilmektedir. Yardım, çalışanın katkıda bulunduğu sürenin yarısı boyunca ödenmektedir. Alıcılar, önceki net maaşlarının- sosyal güvenlik tavanı limit olmak üzere- %60'ını veya eğer çocuk sahibi ise %67'sini almaktadır. Bu yüzden maksimum yardım- 2012'de- €2,964'dur (Dıxon & Scheurell, Social Welfare in Developed Countries, 2016). Eğer bir çalışan tam işsizlik yardımları almak için uygun değilse veya maksimum 12 ay boyunca tam işsizlik yardımlarından faydalanmışsa, açık uçlu bir sosyal yardım programı olan 'Hartz IV' programı yardımlarına başvurabilir. 'Hartz IV' yardımları alan bir kimseye yaşam giderleri ve ev masrafları (Isınma dâhil) ve sağlık giderleri için aylık €399 (2015'de) ödenmektedir. Çiftler, çocukları da dahil olmak üzere her iki partner için de yardımlardan yararlanabilirler. Ayrıca çocuklar eğitim ve katılım için de yardımlar alabilirler. Almanya'da bir elektronik yardım transferi (EBT) kart sistemi bulunmamaktadır. Bunun yerine sosyal yardımlar nakit olarak ya da alıcının banka hesabına direk depozit olarak yatırılma aracılığıyla dağıtılmaktadır (Dıxon & Scheurell, Social Welfare in Developed Countries, 2016).

#### 2.9.1.3. Sağlık Sigortası

Almanya, iki ana türden oluşan kapsamlı çoklu ödeyici bir sağlık sigortası sistemine sahiptir. Bu iki ana tür şunlardır; hastalık fonu (Krankenkasse) olarak bilinen Nizami Sağlık Sigortası (Gesetzliche Krankenversicherung) ve Özel Sağlık Sigortası (Private Krankenversicherung). Sağlık sigortası, Almanya'da bütün nüfus için mecburidir. Maaşlı

çalışanlar ve yaklaşık yıllık 50,000 Euro gelir sınırının altında olan çalışanlar, her üye için genel oranda olan 130 adet kamu kâr amacı gütmeyen hastalık fonlarından birine otomatik olarak kaydedilmektedir ve işveren-çalışan ortak katkıları ile ödenmektedir. Hastalık fonları özel ve geniş bir yardım paketi sunacak şekilde yönetilmektedir ve hastalık fonlarına üyelik reddedilemez ve ayrımcılık yapılamaz. Nüfusun %90'ı kayıtlıdır, kalan %10'luk kısım da özel kurumlardan sigortalıdır. Programın finanse edilmesi katkılara dayanmaktadır, katkıların yarısına yakını işverenlerden gelmektedir. 2010 yılında Almanya sağlık sigortası sektörü 287.3 milyar Euro civarındaydı, bu rakam GSYİH'nin (Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla) %11,6'sına ve kişi başı 3,510 Euro'ya denk gelmektedir (Kaufmann, 2012).

#### 2.9.1.4. Harcamalar

Aşağıdaki tablo Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) internet sitesinde yayınladığı istatistiklerden derlenmiştir. Yapılan sosyal yardımın çeşitleri ve yıllara göre miktarları gösterilmiştir.

**Tablo 5**
**Almanya 2010, 2011, 2012 ve 2013 Yılları Kamu Sosyal Yardım Harcamaları (Milyon €)**

| TÜRÜ | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 |
|---|---|---|---|---|
| Yaşlılar | 221,795.9 | 223,599.7 | 228,073.2 | 231,764.8 |
| Âfetzedeler | 52,783.6 | 52,884.7 | 53,599.7 | 54,112.6 |
| Engellilikle İlgili Yardımlar | 51,445.5 | 52,795.8 | 55,103.8 | 57,973.2 |
| Sağlık | 205,576.4 | 208,942.6 | 213,932.4 | 224,025.7 |
| Aile | 55,553.2 | 56,652.0 | 58,503.5 | 61,230.9 |

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Aktif İş Piyasası Programları | 23,082.8 | 20,793.3 | 18,526.4 | 18,767.0 |
| İşsizlik | 37,916.6 | 30,581.4 | 28,468.3 | 28,990.7 |
| İstihdam | 16,992.4 | 16,479.0 | 16,221.3 | 16,566.3 |
| Başka Sosyal Politika Alanları | 3,663.3 | 3,906.2 | 4,243.0 | 4,942.4 |
| **TOPLAM** | **668,809.6** | **666,634.7** | **676,671.5** | **698,373.5** |

**Kaynak:** (OECD, 2017)

### 2.9.2. İngiltere

İngiltere'de sosyal yardım, kökü XIV. yüzyıla kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Kraliçe I. Elizabeth dönemi İngiltere'sinde 1587-1598 yılları arasında maddeleri oluşturulup kanunlaştırılan ve devletin yoksullara yardımını amaçlayan İngiliz Yoksul Kanunları, İkinci Dünya Savaşı ile modern bir refah devletinin ortaya çıkmasına kadar yürürlükteki yerini korumuştur ve nihayetinde yerini Ulusal Yardım Yasası'na bırakmıştır (Rosanvallon, 2004).

XXI. yüzyılda İngiltere'ye baktığımızda birçok kamusal sosyal yardım programları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır (Social Security Administration, 2012);

1. Çocuk Vakıf Fonu
2. Çocuk Hizmetleri
3. Engelli Hayat Ödeneği
4. Kariyer Ödeneği
5. Çocuk Yardımı
6. Yas Ödemesi

7. Cenaze Ödemesi
8. Kış Yakacak Ödemesi
9. Gelir Desteği
10. Dul Ebeveyn Ödeneği
11. İstihdam ve Destek Ödeneği

#### 2.9.2.1. Sosyal Yardım Reform Yasası

2010 hükümetiyle birlikte, artan bütçe açığının azaltılması için sosyal yardım programlarının bütçelerinde kısıtlamaya gidilmiş ve "Tasarruf Programı" ismi verilen bir evreye girilmiştir. 2012 yılında "Sosyal Yardım Reform Yasası" çıkarılmıştır (Spicker, 2017).

#### 2.9.2.2. Kapsamlı Kredi

Sosyal Yardım Reform Yasası birçok sosyal yardım programlarını ıslah etmekle birlikte Kapsamlı Kredi isminde yeni bir program tanıtarak altı adet bütçe hesaplı yardım ve vergi kredilerini yürürlükten kaldırmıştır (Spicker, 2017);

1. Gelire Bağlı İş Arayanlar Ödeneği
2. Gelire Bağlı İstihdam ve Destek Ödeneği
3. Gelir Desteği
4. Konut Yardımı
5. Belediye Vergisi Yardımı
6. Çocuk Vergi Kredisi ve Çalışma Vergisi Kredisi

Kapsamlı Kredi yardımı, talep sahiplerine tek ödeme halinde yapılmaktadır ve yardımdan işsizler ve düşük gelirli işe sahip insanlar yararlanabilmektedir.

#### 2.9.2.3. Belediye Vergisi Desteği

Nisan 2013 itibari ile Belediye Vergisi Yardımı, Belediye Vergisi İndirimi isminde yeni bir sistemle değiştirildi. Değişimden önce Belediyeler; ulusal olarak sabitlenmiş kurallar çerçevesinde, işsizlik veya bazı diğer durumlardan dolayı Belediye Vergisi'ni

ödeyemeyen belirli kişilere Belediye Vergisi Yardımı sağlamakta ve bunun mali kaynağını da merkezi hükümet karşılamaktaydı. Reforme edilmiş sistemde ise; belediyeler, belediye vergisi için yardım ödemek yerine yerel vergi indirim planları yapmakla yükümlüler. Planlar talep sahibinin gelir seviyesi veya mülkteki tek yetişkin olmaları baz alınarak yapılmakta ve emekliler en az Belediye Vergisi Yardımı altında almış olacakları miktar kadar net vergi hesaplarına indirim almaya devam etmekteler. Merkezi hükümet, Belediye Vergisi Yardımında olduğu gibi yeni sistemin de masraflarını bir ödenekle karşılamakla beraber ödeneğin bütçesini %10 oranında azaltmıştır, bu durum belediyeleri başka noktalarda kısıtlamalara gitmeye ya da belediye vergisine zam yapmaya zorlamıştır (Taylor-Gooby & Taylor, 2015).

#### 2.9.2.4. Konut Yardımı

Reform Yasası altında Konut Yardımı artık mülkteki oda sayısı ve mülk sakinlerinin sayısını da göz önünde bulundurmakta ve kişi veya çift başına bir yatak odası düşmesi hâlinde yapılacak ödemeleri kısıtlamaktadır; 10 yaş altı bütün çocukların bir odayı paylaşması beklenmekte, 16 yaş altı aynı cinsiyettekilerin de bir odayı paylaşması beklenmektedir. Özel sektör kiracılığında yaşayanlar için zaten on yılı aşkın bir zamandır bu parametreler uygulanmaktaydı, ama bu yasa aynı şartların ilk defa sosyal konutlandırma kiracılarında da aranmasını istemektedir. Eğer bir kiralık konutta yaşayanların sayısına oranla gereğinden fazla oda bulunduğuna hükmedilirse, konut yardımı ödemesine "düşük ikamet cezası" isminde bir ceza uygulanmakta ve bu ceza, ödeme miktarını fazladan bir oda için %14, iki veya daha fazla oda için %25 azaltmaktadır (Taylor-Gooby & Taylor, 2015).

#### 2.9.2.5. Yardım Limiti

Yasa artık sosyal güvenlik taleplileri için kullanılabilir toplam para miktarını kısıtlamaktadır. Bir kişiye ödenecek toplam yardımlar haftalık 350 sterlini aşmamalıdır; aileler için ise (Tek ebeveynler ve çocuk sahibi çiftler) bu miktar haftalık 500 sterlindir. Bu limitle kısıtlanan yardımlar şunlardır (Office for Budget Responsibility, 2015);

1. Konut Yardımı

2. Gelir Desteği
3. İş Arayanlar Ödeneği
4. İstihdam ve Destek Ödeneği
5. Çocuk Yardımı
6. Çocuk Vergi Kredisi
7. Vasilik Ödeneği
8. Bakıcı Ödeneği
9. Çalışma ve Emeklilik Müsteşarlığı (ÇEM) Doğum Yardımı
10. Dul Yardımı
11. Aşırı Engellilik Ödeneği

Belediye Vergisi desteği ve ücretsiz okul yemekleri, yardım limitinden etkilenmemektedirler. Çalışma vergisi kredisi alan aileler, emekliler ve belirli engelli yardımı talep sahipleri limitten muaftırlar.

#### 2.9.2.6. Kişisel Bağımsızlık Ödemesi

Engelli şahısların yararlanabildiği yardımlar yasa ile değiştirilmiştir. Kişisel Bağımsızlık Ödemesi (KBÖ), Engelli Hayat Ödeneği'nin yerine getirilen bir yardımdır. Talep sahiplerinin, yardım için uygun olduklarını kanıtlamak üzere değerlendirmelere girmeleri gerekmektedir. Testler, talepten üç ay önce geçilmeli ve talipliler taleplerinden en az dokuz aylık bir süre zarfı boyunca testte aranan şartları karşılamaları gerekmektedir. Ödemelerin miktarı, testlerle karar verilen engelliliğin şiddetine ve günlük yaşam faaliyetlerini yerine getirme becerisine ve hareket kabiliyetine göre değişmektedir. Talep sahipleri ayrıca, yardıma uygunluklarını kanıtlamak için periyodik olarak yeniden değerlendirmelere girmeleri gerekmektedir; bir kişinin engelliliğinin çeşidine bağlı olarak iki yıllık kısa ödeme veya beş ya da on yıllık uzun KBÖ'sü verilebilmektedir. KBÖ başvuruları, on altı yaş altındaki çocuklar için kabul edilmemektedir ve KBÖ talep sahiplerinin altmış beş yaşına girmeden evvel başvurularını yapmaları gerekmektedir. Testlerin yükümlülükleri ÇEM tarafından iki özel şirketin kaynaklarına bağlanmıştır; Kuzey İngiltere, Londra, Güney İngiltere ve İskoçya bölgeleri Atos Sağlık Hizmetleri'ne,

Orta İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda bölgeleri Capita Ticari Hizmetler Ltd.'ye verilmiştir (Spicker, 2017).

### 2.9.2.7. Harcamalar

Aşağıdaki tablo Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) internet sitesinde yayınladığı istatistiklerden derlenmiştir. Yapılan sosyal yardımın çeşitleri ve yıllara göre miktarları gösterilmiştir.

**Tablo 6**
**Birleşik Krallık 2012 ve 2013 Yılları Kamu Sosyal Yardım Harcamaları (Milyon £)**

| TÜRÜ | 2012 | 2013 |
|---|---|---|
| Yaşlılar | 112,009.6 | 114,968.2 |
| Âfetzedeler | 1,006.3 | 971.9 |
| Engellilikle İlgili Yardımlar | 34,021.2 | 34,651.7 |
| Sağlık | 121,597.4 | 125,485.8 |
| Aile | 67,118.7 | 66,748.5 |
| Aktif İş Piyasası Programları | 3,725.7 | 3,725.7 |
| İşsizlik | 6,634.2 | 5,561.6 |
| İstihdam | 24,755.3 | 25,192.8 |
| Başka Sosyal Politika Alanları | 7,651.3 | 6,693.3 |
| **TOPLAM** | **378,519.8** | **383,999.5** |

**Kaynak:** (OECD, 2017)

### 2.9.3. Amerika Birleşik Devletleri

1996 Sosyal Yardım Reformu Yasası'ndan önce federal hükümet – Reşit Olmayan Çocuk Sahibi Ailelere Yardım (AFDC) programı altında – eyaletlere muhtaç aile sayısına oranla artacak şekilde "limitsiz" para vermekteydi (Edin & Shaefer, 2016). Bu, eyaletleri yardım fonlarını alıcılardan en muhtaçlarına yöneltmek veya bireyleri sosyal yardım programlarından çıkmaları için desteklemeye teşvik etmemekteydi, çünkü birisi programı terk ettiğinde eyalet para kaybı yaşamaktaydı. Ülke çapında yedi çocuktan biri AFDC programı dâhilindeydi (Wıseman, 1996, pp. 595-648).

1996 yılında, Bill Clinton hükümeti altında, Meclis, Şahsi Sorumluluk ve İstihdam Olanağı Uzlaşma Yasası'nı kabul etti. Bu yasa, sosyal yardım sisteminin kontrolünün çoğunluğunu, eyaletlere devretmekteydi lakin eyaletlerin yardım hizmetleri hususunda yerine getirmeleri gereken bazı koşullar bulunmaktaydı. Reformların ardından federal hükümetten verilen meblağ, eyaletlere nüfus baz alınarak sabit oranla verilmeye başlandı. Her eyaletin, alıcıların yardımdan çıkmaları için çalışmalara teşvik edildiğinden emin olmak için karşılamaları lazım olan belli kriterler bulunmaktaydı. Yeni programa Muhtaç Ailelere Geçici Yardım (TANF) ismi verildi. Program, eyaletleri bireylere yardım temin etmek karşılığında bir çeşit iş arama hizmeti sağlamalarını şart koşmakta ve para yardımına hayat boyu beş yıllık limit koymaktaydı (Blank, 2002).

#### 2.9.3.1. Sosyal Güvenlik

Sosyal Güvenlik programı esas olarak Yaşlılar, Âfetzedeler ve Maluller Sigortası (OASDI) programını ve İşsizlik Sigortası programını ifade etmektedir. Bu program dâhilindeki Emeklilik Sigortası Ödenekleri (RIB), ABD Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 62 yaş ve üstü vatandaşlara yaşlarına oranla verilen bir sosyal sigorta ödeneği türüdür. Sosyal Güvenlik Engellilik Sigortası (SSD veya SSDI), bir engellilikten dolayı başvurabilecekleri işler kısıtlanan kişilere gelir desteği sağlamaktadır. İşsizlik Sigortası, kendi hataları olmaksızın işsiz kalan çalışanlara para sağlamaktadır. Bu paranın miktarı ve sağlanacağı süre gibi hususlar eyaletten eyalete değişmekle birlikte her eyalette alıcı iş aramakta olduğunu belgelemekle yükümlüdür (Seçer, 2007).

#### 2.9.3.2. Tıbbi Bakım Sigortası (Medicare)

Tıbbi Bakım Sigortası (Medicare), 65 yaş ve üstü kişilere, 65 yaş altı olup daimî fiziksel engelli olan kişilere veya doğuştan fiziksel engelliliği olan kişilere veya Son Evre Böbrek Hastalığı (ESRD) Programı gibi özel kriterlere sahip kişilere ABD hükümeti yönetimi altında sağlık sigortası sağlayan bir sosyal sigorta programıdır (Özdamar, 2007).

#### 2.9.3.3. Yoksullar İçin Sağlık Yardımı (Medicaid)

Yoksullar İçin Sağlık Yardımı (Medicaid), belirli düşük gelir ve kaynak sahibi aileler için sağlık programıdır. Federal hükümet ve eyalet ortaklığında fonu sağlanan ve eyaletler tarafından yürütülen bütçe hesaplı bir programdır. Yoksullar İçin Sağlık Yardımı kapsamındaki kişiler, düşük gelirli yetişkinler ve çocukları ve belirli engelliliğe sahip kişiler dâhil olmak üzere ABD vatandaşı olan veya yasal kalıcı oturma izni bulunan kişilerdir (Jonas, Goldsteen, & Goldsteen, 2007).

#### 2.9.3.4. CHIP

Çocuk Sağlık Sigortası Programı (CHIP), ABD Sağlık ve İnsani Hizmetler Bakanlığı yönetimi altında olan ve çocuk sahibi ailelere sağlık sigortası hizmeti vermeleri için eyaletlere fon sağlayan bir programdır. Program, gelir seviyeleri düşük olan fakat Yoksullar İçin Sağlık Yardımı program sınırlarının üstünde kalan ailelerdeki sigortasız çocuklar için tasarlanmıştır (Sultz & Young, 2006).

#### 2.9.3.5. Harcamalar

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2011 yılında Bütçe Hesaplı Sosyal Yardım Harcamalarına bakıldığında Federal Harcamaların 717,093.48 Milyar Amerikan Doları olduğu görülmektedir. Eyalet Harcamaları ise 210,140.07 Milyar Amerikan Dolarıdır. Toplamda 927,233.55 Milyar Amerikan Doları harcama yapılmıştır. Harcamalar ile ilgili verilere EK-2'de yer verilmiştir. Daha güncel bir kaynak bulunamamıştır (Rector, 2012).

## 2.10. Sosyal Yardım Sisteminin Türkiye'deki Tarihsel Süreci

Türklerde sosyal yardım kurumları Orta Asya dönemine kadar dayanmaktadır ve yerleşik hayata geçişle birlikte daha sağlam temeller atılmıştır. "Çıplak halkı giydirdim, yoksul halkı zengin ettim, milletimi kaygısızca yaşayacak bir hale getirdim.", Göktürk kitabelerinde geçen bu ifade buna kanıt olarak gösterilebilir (Kurt, 2003, s. 3; Akt. Türkoğlu, 2013, s. 275-305). Osmanlı'da ahilik ve lonca teşkilatları oluşturdukları yardım sandıkları vasıtasıyla sosyal güvenceler sağlamaya çalışmışlar ve sosyal güvenlik alanındaki en önemli meslek teşekkülleri olmuşlardır, Loncalar üyelerine ve üyelerinin aile bireylerine işsizlik, iş kurma, evlenme, doğum, hastalık, ölüm gibi durumlarda ayni ve nakdi yardımlarda bulunmuşlardır (Talas, 1972, s. 593; Akt. Türkoğlu, 2013, s. 275-305). 19. yüzyıl'da Osmanlı'da ilk kez sosyal yardım için vergi toplanmaya başlanmıştır. Tanzimat'tan sonra tekaüt (emekli) ve teavün (yardımlaşma) sandıklarıyla alakalı önemli hukukî düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde tam bir kurumsallaşmadan söz etmek mümkün değildir ve yapılan yardımların Avrupa'ya nazaran düşük seviyede olduğunu söylemek mümkündür (Güzel & Okur, 2002, s. 29). Bu sandıklar, 19. yüzyıl sonlarına doğru loncalarla birlikte ortadan kalkmışlardır (Dirlik, 1991, s. 25; Akt. Türkoğlu, 2013, s. 275-305). Ayrıca zekât, fitre, kurban, sadaka ve kefaret gibi dinî esaslar sonucunda varlıklı kimseler ihtiyaç sahiplerinde yardımda bulunmuşlardır (Tunçomağ, 1988, s. 43; Akt. Türkoğlu, 2013, s. 275-305).

1865 tarihli Dilaver Paşa Nizannamesi'nde işçilerle ilgili toplumsal politika düzenlemeleri yer almış, 1866 tarihinde Askeri Tekaüt Sandığı ve 1881 tarihinde Sivil Memurlar Emekli Sandığı kurulmuştur. 1863'te öksüz ve yetim çocuklara eğitim hizmetleri sağlayan Darüşşafaka, 1865'te yaralı ve hasta askerlere sağlık yardımı sağlayan Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Türk Kızılayı) ve 1895'te düşkün ve kimsesizleri korumak amacıyla Darülaceze kurulmuştur. Bunların dışında işçi haklarını korumak için 1921'de İhtiyat ve Teavün Sandıkları ve 1921'de kurulan Himaye-i Etfal Derneği (1983'te Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu adını almıştır.), önemli sosyal yardım ve güvenlik müesseselerindendir (Türkoğlu, 2013, s. 275-305).

Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nın ardından, Evlad-ı Şuheda (Şehit Çocukları) Vergisi ile finanse edilecek şekilde, şehit çocuklarının korunması maksadıyla kurulan bir sosyal

yardım kuruluşu olan Darüleytamlarda veya eytam sandıklarında yetimler, 13 yaşına kadar barınma, giyecek ve gıda gibi çeşitli hizmetlerden faydalanmışlardır (Özbek, 2006, s. 76; Akt. Can, 2014, s. 36.)

Aşağıda 1916 senesinde Darüleytamlarda barınmakta olan kişi sayısı kişilerin özelliklerine göre sıralanıp verilmiştir.

**Tablo 7**
**Darüleytam 1916 Yılı Barınma Listesi**

| ÖZELLİK | KİŞİ SAYISI |
|---|---|
| Annesi ve Babası Olmayan Erkek | 2.762 |
| Annesi ve Babası Olmayan Kız | 972 |
| Şehit Çocuğu Erkek | 1.748 |
| Şehit Çocuğu Kız | 410 |
| Babası Askerde Olup Annesi Sağ Olan Erkek | 164 |
| Babası Askerde Olup Annesi Sağ Olan Kız | 6 |
| Babası Askerde Olup Annesi Olmayan Erkek | 707 |
| Babası Askerde Olup Annesi Olmayan Kız | 142 |
| Malul Gazi Çocuğu Erkek | 34 |
| Malul Gazi Çocuğu Kız | 24 |
| Ebeveyni Aciz Olan Erkek | 843 |
| Ebeveyni Aciz Olan Kız | 132 |
| Babası Olmayıp Annesi Fakir Olan Erkek | 915 |
| Babası Olmayıp Annesi Fakir Olan Kız | 281 |

| | |
|---|---|
| Mülteci Erkek | 228 |
| Mülteci Kız | 282 |
| Diğer | 1618 |
| **TOPLAM** | **11.260** |

**Kaynak**: (Darüleytamlar Müdüriyet-i Umumiyesi Masraf Bütçesinin Birinci Faslının İkinci ve Dördüncü Maddeleri ile Maliye Nezareti'nin Sene-i Mezkure Bütçesinin Ondokuzuncu Darüleytamlar Faslı Tahsilatına 42.060.402 Kuruş İlavesi Hakkında Layiha-yı Kanuniye, 1916)

Cumhuriyet döneminde ise 1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunu'na kadar sosyal güvenlikte kapsamlı bir düzenleme yapılmamıştır. 1945 tarihli ve 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu, sosyal sigorta kolları ile alakalı ilk kanundur. Yine 1945'te İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu, 1949'da İhtiyarlık Sigortası Kanunu yasalaşmıştır. 1949 tarihli Emekli Sandığı Kanunuyla birlikte dağınık haldeki sosyal güvenlik yasa ve sandıkları birleştirilmiş, 1950'de ise Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu kabul edilmiştir ve 1951'de asgari ücret uygulamalarına başlanmıştır (Makal, 2007, s. 511-543).

1954 yılında kurulma çalışmalarına başlanan Sosyal Hizmetler Enstitüsü, 1959 yılında Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) bünyesinde kurulmuştur ve bunu 1963'te Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü izlemiştir. 1964'te 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve 1971'de Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (BAĞ-KUR) çıkarılmıştır (Gökbunar & Koç, 2009, s. 25)

Sosyal yardımda Türkiye'de yenilik olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı; 06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 03.06.2011 tarihinde kararlaştırılmıştır. Ardından bakanlık 29.06.2011 tarihinde kurulmuştur (türkiye.gov.tr, 2016). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerini, 4 Ağustos 2018 tarihli ve 30499 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 15 Numaralı

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 1. Maddesinin A bendine göre Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bırakmıştır (Resmi Gazete, 2018).

## 2.11. Sosyal Yardım Sisteminde Vakıflar

Anadolu'da sosyal yardımın sistem olarak yerleşmesi ilk olarak vakıfların temel alınması ile gerçekleşmiştir. Vakıflar Selçuklu devletinde önem kazanmış, akabinde Beylikler döneminde gelişmiş ve Osmanlı İmparatorluğu zamanında en mükemmel hâle gelmiştir. Tesis edilen vakıf sisteminde hamamlar, mekteb, medrese, dar'üşşifalar (hastaneler), Bimarhaneler (akıl hastaneleri), tabhaneler (dinlenme evleri, hastalık sonrası dinlenme evleri), imarethaneler (aşevleri) suyolları, sebiller inşa ederek milletin istifadesine bağışlamışlar. Bugünkü sosyal hizmet, sosyal yardımlaşma vakıflarının ve sosyal sigortaların yaptığı görevi tarihte vakıflar kanalıyla yapıldığını görmekteyiz. Bunun örnekleri: çocuk emzirme ve büyütme yuvaları, yetim kızlara çeyiz yardımı, dul kadınlara yardım, muhtaç kişilere yardım, okul çocuklarına yiyecek ve giyecek yardımı, yaşlı ve kimsesiz hanımları korumak gibi birçok farklı konuda vakıf tesis edilmesiyle görmekteyiz (Akgündüz, 1996; Akt.Karaçay, 2008, s. 51)

### 2.12.1. Anayasa'da Sosyal Güvenlik

1982 senesinde Millî Eğitim Bakanlığı'na ihtiyaç sahibi öğrencilere burs ve ücretsiz yurt hizmeti verme yetkisi verilmiştir. 1983'te Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) çocuklar öncelikli olmak şartıyla muhtaç kimselere ayni ve nakdi yardımda bulunma yetkisi verilmiştir. 1984 yılında "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kanunu" ve 1992 yılında "Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 2012 tarihinde Yeşilkart uygulamasına son verilip Genel Sağlık Sigortası (GSS) hayata geçirilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009, s. 155).

## 2.13.İlgili Araştırmalar

Araştırmamız disiplinlerarası bir çalışma olması nedeniyle ‘Sosyal Bilgiler’ ve ‘Sosyal Yardım’ anahtar kelimeler olarak değerlendirilip iki kavramı ayrı ayrı tarama işlemi yapılmıştır. Her iki tarama sonucunda çıkan sonuçları teker teker başlıkları ve içeriği incelemiş ve birbirlerini içeren ortak başlık tespit edilmeye çalışılmıştır.

### 2.13.1.Sosyal Bilgiler Alanında

Sosyal bilgiler alanında 6.07.2019 tarihi itibariyle Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığına bağlı Tez Merkezinde, tarama butonunda gelişmiş arama başlığında ‘sosyal bilgiler’ kelimeleri ile yapılan taramada saptanan çalışma 1410 adettir (Yükseköğretim Kurum Başkanlığı, tarih yok). Bu çalışmalarda ‘sosyal yardım’ alanında çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Sosyal yardım kavramı ile alakalı çalışmalardan örnekler aşağda yer almaktadır.

Konu ile ilgili Ayşegül KURTOĞLU’nun 2009 yılında ‘Sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyal kavramlar açısından incelenmesi’ başlıklı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu tezinde 1968 yılı, 1998 yılı ve 2004 yılı programlarında değerlere yapılan vurgu, ekonomik anlayışındaki değişim ve kültürel ve siyasal anlamda da milli kültürü ve milli kimliği küreselleşme etkisiyle yenileşme süreci niceliksel değişimlerle ele alınmıştır (Kurtoğlu, 2009).

Araştırma konumıza ortak kavramı sayabileceğimiz ‘yardımseverlik’ kavramını Vedat AKTEPE’nin 2010 yılında ‘İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde 'yardımseverlik' değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi’ başlıklı doktora tezi vardır. Burada yardımseverlik değerinin etkinlik temelli uygulanması ile uygulanmaması arasındaki farkın tespiti amacıyla öğrenci görüşleri alınarak etkinlik temelli yardımseverlik değer eğitiminin öğretim süreci ve sürece ilişkin bulgular saptanma amacıyla yapılan nicel bir çalışmadır (Aktepe, 2010).

Nihan AKINCAN’ın Mart, 2018 tarihli ‘Ulusal gazetelerdeki haberlerin sosyal bilgiler programında yer alan yardımseverlik ve dayanışma değerleri açısından incelenmesi’ başlıklı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Araştırmada, 2013-2014 yılları arasında dört

özel gazetede yer alan haberler sosyal bilgiler programında yer alan yardımseverlik ve dayanışma değerleri açısından analiz edilmiştir (Akıncan, 2018).

Ceren KUZUCU'nun 2018 yılında 'İlkokul 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile sosyal bilgiler ders kitaplarının temel insani değerler açısından karşılaştırılması' başlıklı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu tezinde değerler eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Değerler eğitimin öncelikle aile sonra okulda ve okulda yer alan öğretmeler vasıtasıyla şekillendiğini anlatmaktadır. Bütüncül bir yaklaşımla Sosyal Bilgiler dersinde bu konulara yer verebilir. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi insan haklarını, bunları korumayı, geliştirmeyi, saygıyı, farklılıkları gözetmeden aynı vatan toprağı üzerinde birlikte yaşamayı, demokrasiyi, hoşgörüyü ele alması açısında önemini ders kitabının ünite, konu, metin içerdiği değerler açısından incelenmiştir. Öğretim programı ve Sosyal Bilgiler ders kitabı ile arasındaki uyumu ortaya koymuştur (Kuzucu, 2018).

Sosyal yardımn toplum içindeki temel unsuru olan yardımlaşma kavramını Davut GÜREL 2018 yılında 'Somut olmayan kültürel miras etkinliklerinin 7.sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanım' başlıklı doktora tez çalışmasında somut olmayan kültürel miraslar arasında Türklerdeki yuğ törenlerinde gerçekleştirdiği etkinlikler olarak yer vermiştir. Yardımlaşma kavramı ve diğer somut olmayan kültürel mirasların sosyal bilgileri oluşturan arkeoloji, tarih, sosyoloji, din gibi temel alanlarla disiplinler arası yaklaşımla sunulup öğrencilerin sosyal hayata daha kolay uyum sağlamalarına ve içinde yaşadıkları toplumu daha iyi anlamalarına yardımcı olduğunu dile getirmektedir (Gürel, 2018).

Yüksek lisans çalışmasında yeni sosyal bilgiler programında planlanan becerilerin kazandırılması yönünde çoğunlukla yöntem çalışmaları yapıldığı tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda da sosyal bilgiler programının geçmişten yapılan sosyal bilgiler programlarıyla mukayese edildiği görülmüştür. Araştırmaların birçoğu sosyal bilgiler programını tarih, coğrafya ve vatandaşlık üçgeninde incelemiştir. Bununla beraber değerler eğitimin bir parçası olarak 'yardımseverlik, yardımlaşma, dayanışma' kavramları vatandaşlık aktarımı olarak gerekliği ve önemi dile getirlmiştir. Sosyal devlet bakışında sosyal yardım algısının oluşturulmasında ve sosyal yardım haklarınınn farkındalığının oluşturulmasında güncel olarak sosyal bilgiler ders kitaplarının dikkate alınmadığı görülmüştür.

### 2.13.2. Sosyal Yardım Alanında

Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığına bağlı Tez Merkezinde 06.07.2019 tarihi itibariyle tarama butonunda gelişmiş arama başlığında ‘sosyal yardım’ kelimeleri ile yapılan taramada saptanan çalışma sayısıs 53 tanedir (Yükseköğretim Kurum Başkanlığı, tarih yok).

Saptanan 53 çalışmada sosyal yardım kavramının eğitimle bağdaştırılmadığı görülmüştür. Bu çalışmalarda sosyal yardımın tarihi gelişimine, çeşitliliğine, sosyal yardım sisteminin çeşitli kurum ve kuruluşlarda uygulamalarına yer verilmiştir. Bu araştırmaların ifade ettiğimiz üzere olduğunu birakaç çalışma örneği aşağda yer almaktadır.

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı’nın Sosyal Politika Bilim Dalı alanında Bahar CANÜZMEZ 2018 yılında ‘Türkiye'de 2002-2016 Arasında Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi’ başlıklı yüksek lisans tezinde öncelikle yoksulluk kavramının tanımı, Türkiye’de yoksullukla mücadele anlamında sosyal yardıımın ortaya çıkışı ve sosyal yardım yapan kurum ve kuruluşlar anlatılmıştır. Çalışmayı sınırlandırma anlamında 2002-2016 yılları arasında Türkiye’de devam eden sosyal yardım çalışmaları ve sosyal yardım sistemi performasn kriterleri literatür tarama yöntemi ele alınmıştır. Türkiye’de 2002 senesinde 2011 yılınnda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruluşuna kadar sosyal politika alanında yaşanan değimleri muhtaç kişilere yapılan yardımlardaki etkileri araştırlımıştır (Canüzmez, 2018)

Sosyal yardım alanında 2019 yılında sosyoloji alanında Şeyhmus ÇAKAN tarafında ‘Sosyal yardım müdavimleri: İnatçı yoksullar’başlıklı yüksek lisans tezinde yoksulluğun sebeplerini bulmaya yönelik bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmasında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfların bünyesinde başvuran konumunda olan muhtaç vatandaşlardan yardıma bağımlı hâle gelmesi durumunu ve yardımlarla hayatına idame ettiren kişileri incelemiştir. İncelemesinde yardım alan bireylerde yardım almanın bıraktığı etkileri ve düşünsel anlamda değişimleri tespit etmiştir. Çalışmasında Türkiye’de her il ve ilçede 1002 adet sayı ile sosyal yardım faaliyetini yürüten Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakılarından örenklem olarak Viraşehir İlçe Sosyal Yardımlaşm ve Dayanışma Vakfı

seçilmiştir. Araştırma uygulamasında yardım başvurusuna daimî olarak gelen bireylere yöenlik sistematik gözlem geliştirilmiş. Bu bireylere uygulanan sosyal inceleme formu kapsamında görüşmeler yapılmıştır (Çakan, 2019)

Sosyal yardım kavramının eğitimle bağdaştırılmadığı görülmüştür. Bu çalışmalarda sosyal yardımın tarihi gelişimine, çeşitliliğine ve çeşitli kurum ve kuruluşlarda uygulamasına yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında sosyal yardım kavramının yer alma noktasında mevcut durum değerlendirilecektir. Bulgu ve önerilerimizin yeni yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

# BÖLÜM III
# YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren, örneklem, verilerin kaynağı, toplanması ve analizi ile ilgli bilgilere yer verilmiştir.

## Araştırma Modeli

Araştırmanın yöntemi ve süreci nitel veriler kullanılarak betimlenme modeli kullanılmıştır. Betimleme modeli, nitel çözümlemelerde yer alan kelimelere, ifadelere, diyalogların ve dilin yapısı ve özellikleri, kullanılan sembolik ifadeler ve benzetmeleri dikkate alarak tanımlayıcı bir analiz yapılmasıdır (Kümbetoğlu, 2005: Akt. Karadağ 2010). Bu araştırma halen mevcut olan bir durumu, olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2014). Araştırmamızda mevcut durum hakkıdan betimleme yapılmıştır.

Araştırmanın evreni, örneklem olarak sınırlılıkları açıklanacak ve veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizin nasıl yapılacağına dair bilgiler verilecektir.

Araştırma konusunun özelliğinden dolayı farklı disiplinlerle ilgili literatürden faydalanılmıştır.

## 3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Sosyal Bilgiler ders ktaplarıdır. Örneklemini 2017-2018 eğitim-öğretim yılına ait, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlandırılmıştır.

## 3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmamızda Sosyal Bilgiler ders kitabına sosyal yardım ve sosyal yardımla ilişkili kavramların ne oranda yansıdığını tespit etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşımın bir tekniği olan doküman analizinden istifade edilmiştir. Bunun için Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7.sınıf ders ktaplarında yer alan kelime sayısı konu, metin başlıklar, metin içerikleri kitabın son kısmında bulunan sözlük dahil olmak üzere sayımı yapılmıştır. Sayım için pdf formatından Word formatına çevrilmiştir. Resim başlıkları, konu başlıkları ve metin içerikleri arasındaki uyumu kontrol edilmiştir.

Betimlemesi yapılan kavramlar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Sosyal Yardım Genel Müdürlüğüne bağlı olarak ülkemizin bütün il ve ilçelerinde sosyal yardım faaliyetleri yürüten Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının kullandığı Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sisteminden yararlanılmıştır. Bu sistemde yer alan yardım sekmeleri dikkate alınarak iki sosyalog ve bir sosyal yardım ve inceleme görevlisi tarafından seçim yapılarak oluşturulmuştur. Aşağıda bu kavram başlıklarına yer verilmiştr.

**Tablo 8**
**Sosyal Yardım Temel Kavramları**

| Kavramlar |
|---|
| 1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) |
| 2. Sosyal Yardım |
| 3. Sosyal Yardımlaşma |
| 4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) |
| 5. Vakıflar |
| 6. Doğum Yardımı |
| 7. Sağlık Yardımları |
| 8. Genel Sağlık Sigortası (GSS) |
| 9. Yeşilkart |
| 10. Engelli Yardımları |
| 11. Yaşlı Aylığı |
| 12. Eğitim Yardımları |

| | |
|---|---|
| 13. | Gıda Yardımı |
| 14. | Giyim Yardımı |
| 15. | Yakacak Yardımı |
| 16. | Yangın Yardımı |
| 17. | Afet Yardımı |
| 18. | Aşevleri |
| 19. | Göç Yardımı |
| 20. | Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım (EVEK) |
| 21. | Muhtaç Asker Ailesi Yardımı |
| 22. | Yüksek Öğrenim Bursu |
| 23. | Barınma Yardımı |

Bütünleşik Sosyal Yardım Sisteminde bulunan ve ülkemizde uygulanan yardım türlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alıp almadığı veya ne oranda yer aldığı tespit edilmesi amaçlandı.

## 3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği uygulanacaktır. Söz konusu doküman incelemesinde Puch'un ifadesiyle şeylerin, olayların, durumların sebeplerini bulmayı ve bulundukları hâle nasıl ve neden geldiklerini göstermeye ve açıklamaya çalışılmıştır (Punch, 2005, s. 16).

Türkiye'de sosyal yardım kavramının ders kitaplarına yansıyan verileri yakından incelemek amacıyla içerik analizine uygun olarak sosyal yardım başlıklarına dayalı bir şekilde tekrarlanma sıklıkları ve ders kitabında yer alan toplam sözcük sayısına oranları

yüzde olarak hesaplanmıştır. Elde edilen yüzde oranlarının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ne anlama geldiği açıklanmıştır.

Betimsel analizle, önceden belirlen başlıklar özetlenir ve yorumlanır. Bu analizde veri kaynaklarından bazı alıntılar yapılır. Betimsel analizde 4 başlık sırasıyla uygulanır Öncelikle analiz için çerçeve oluşturlur, tematik çerçeveye göre veriler işlenir ve son olarak bulgular tesip edilip yorumlanır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, & Yıldırım, 2010, s. 322).,

Örneğin; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına yansıması kelime sayısı olarak (5) beş kelimedir. Toplam kelime sayısına oranı 0.015'tir. Değerler eğitiminde, vatandaşlık aktarımımda, ailenin korumasında ASP Bakanlığı'nın yaptığı çalışmaların önemi yadsınamaz. Öğrencilerin bu kurumu tanıması, işlevlerini öğrenmesinin, gerektiği bilgi edinebilmesinin yolununun Sosyal Bilgier dersi kitabının anlatılmasına bağlı oluğunun ve bu oranın yeterli olmadığı anlatılmıştır. Sonuç olarak elde edilen veriler, bilgiler istikametinde yorumlanmaya çalışılacaktır (Selçuk, Kandemir, Palancı, & Dündar, 2014, s. 433)

## 3.4. Araştırma Süreci

Öncelikler 2015-2016 Güz ve bahar yarıyıllarında kapsamlı literatür taraması yapılımıştır. Literatür taramasında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. 2016-2017 Güz ve bahar yarıyıllarında verilerin eş zamanlı olarak yazıya aktarılması gerçekleşmiştir. Verilerin analiz edilmesi ve ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilmesi sonuncundan araştırmamız ilk olarak Sosyal Bilgiler 6.sınıf ders kitabı incelemesi yapılmıştır. Danışma hocamızla yapılan istişareler sonrasında tek sınıfın incelemesinin bütüncül bir sonuç elde edilemeyeceği için 5, 6 ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının incelenmesinin güvenilir bir sonuç olacağına karar kılınmıştır. Yapılan çalışmalar tekrar gözden geçirilip bütüncül bir yaklaşımla araştırma raporu hazırlandı.

Disiplinler arası bir çalışmanın icabı olarak sosyal yardım alanında gerekli bilgiler ele alındı. Temel kavramlar ilave edilip açıklandı. Sosyal bilgiler dersi ile olan ilişiği dile getirildi. 2017-2018 Güz ve bahar dönemlerine gelindiğinden. 5 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler

ders kitaplarının da incelenmesi tamamlanmıştır. 2019 yılın ilk döneminde çalışmada düzeltme ve tablo, istatistik eklemeleri yapıldı.

# BÖLÜM IV

# BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde araştırmda elde edilen bulgular '5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyal yardım kavramın yansıma oranı nedir?' alt problemi doğrultusunda sınıflandırılmıştır.

### 4.1.1. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasına İlişkin Bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan MEB yayınlarına ait ders kitabında yapılan betimsel analiz sonucunda elde edilen sosyal yardımlarla bağlantılı kavramların bulunmasına ilişkin betimsel istatistikler aşağıda verilmiştir. Tablo 8'de bu bulgulara ait betimsel istatistikler gösterilmiştir. Tablodaki "**K**" sütunu, belirtilmiş kavramla ilgili beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tespit edilen kelime sayısını göstermektedir. Tablodaki "**%**" sütunu ise belirtilmiş kavramla ilgili beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tespit edilen kelime sayısının aynı kitaptaki toplam kelime sayısına oranını göstermektedir. Beşinci sınıf MEB yayınlarına ait ders kitabındaki toplam kelime sayısı "32.282" olarak hesaplanmıştır. Tablo 8'den sonra betimsel analize ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

**Tablo 9**
**Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasının Betimsel Analizi**

| Kavramlar | K | % |
|---|---|---|
| 1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) | 5 | 0.015 |
| 2. Sosyal Yardım | 7 | 0.021 |
| 3. Sosyal Yardımlaşma | 2 | 0.006 |
| 4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) | 1 | 0.003 |

| | | |
|---|---|---|
| 5. Vakıflar | 3 | 0.009 |
| 6. Doğum Yardımı | 0 | 0 |
| 7. Sağlık Yardımları | 4 | 0.012 |
| 8. Genel Sağlık Sigortası (GSS) | 0 | 0 |
| 9. Yeşilkart | 0 | 0 |
| 10. Engelli Yardımları | 0 | 0 |
| 11. Yaşlı Aylığı | 0 | 0 |
| 12. Eğitim Yardımları | 6 | 0.018 |
| 13. Gıda Yardımı | 0 | 0 |
| 14. Giyim Yardımı | 0 | 0 |
| 15. Yakacak Yardımı | 0 | 0 |
| 16. Yangın Yardımı | 1 | 0.003 |
| 17. Afet Yardımı | 3 | 0.009 |
| 18. Aşevleri | 0 | 0 |
| 19. Göç Yardımı | 0 | 0 |
| 20. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım (EVEK) | 0 | 0 |
| 21. Muhtaç Asker Ailesi Yardımı | 0 | 0 |
| 22. Yüksek Öğrenim Bursu | 0 | 0 |

| | | |
|---|---|---|
| 23. Barınma Yardımı | 2 | 0.006 |
| **Toplam** | **34** | **0.105** |

Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan MEB yayınlarına ait ders kitabına sosyal yardım kavramları açısından bakıldığında en fazla "Sosyal Yardım" (K=7, %0.021) kavramının yer aldığı görülmektedir. Akabinde "Eğitim Yardımları" (K=6, %0.018) kavramı ve "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)" (K=5, %0.015) kavramı kullanılmıştır. Sonrasında "Sağlık Yardımları" (K=4, %0.012) kavramının ve aynı yüzdeye sahip "Afet Yardımı" (K=3, %0.009) ve "Vakıflar" (K=3, %0.009) kavramlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. En az ise aynı yüzdeye sahip "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)" (K=1, %0.003) ve "Yangın Yardımı" (K=1, %0.003) kavramları ile aynı yüzdeye sahip "Barınma Yardımı" (K=2, %0.006) ve "Sosyal Yardımlaşma" (K=2, %0.006) kavramları kullanılmıştır. MEB yayınlarına ait ders kitabında, "Giyim Yardımı", "Gıda Yardımı", "Doğum Yardımı", "Genel Sağlık Sigortası (GSS)", "Yeşilkart", "Engelli Yardımları", "Yaşlı Aylığı", "Yakacak Yardımı", "Aşevleri", "Göç Yardımı", "Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım (EVEK)", "Muhtaç Asker Ailesi Yardımı" ve "Yüksek Öğrenim Bursu" kavramlarına hiç yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)" kavramına sadece kitabın "Kaynakça" kısmında yer verilmiştir.

### 4.1.2. Ortaokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf 'Sevgi' Yayınlarına Ait Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasına İlişkin Bulgular

Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan 'Sevgi' yayınlarına ait ders kitabında yapılan betimsel analiz sonucunda elde edilen sosyal yardımlarla bağlantılı kavramların bulunmasına ilişkin betimsel istatistikler aşağıda verilmiştir. Tablo 9'de bu bulgulara ait betimsel istatistikler gösterilmiştir. Tablodaki "**K**" sütunu, belirtilmiş kavramla ilgili altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tespit edilen kelime sayısını göstermektedir. Tablodaki "**%**" sütunu, ise belirtilmiş kavramla ilgili altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tespit edilen kelime sayısının aynı kitaptaki toplam kelime sayısına oranını

göstermektedir. Altıncı sınıf ‘Sevgi’ yayınlarına ait ders kitabındaki toplam kelime sayısı “50.954” olarak hesaplanmıştır. Tablo 9’den sonra betimsel analize ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

**Tablo 10**
**Ortaokul Sosyal Bilgiler 6. Sınıf ‘Sevgi’ Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasının Betimsel Analizi**

| Kavramlar | K | % |
|---|---|---|
| 24. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) | 0 | 0 |
| 25. Sosyal Yardım | 1 | 0.001 |
| 26. Sosyal Yardımlaşma | 18 | 0.035 |
| 27. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) | 0 | 0 |
| 28. Vakıflar | 0 | 0 |
| 29. Doğum Yardımı | 0 | 0 |
| 30. Sağlık Yardımları | 5 | 0.009 |
| 31. Genel Sağlık Sigortası (GSS) | 0 | 0 |
| 32. Yeşilkart | 0 | 0 |
| 33. Engelli Yardımları | 0 | 0 |
| 34. Yaşlı Aylığı | 0 | 0 |
| 35. Eğitim Yardımları | 0 | 0 |
| 36. Gıda Yardımı | 2 | 0.003 |
| 37. Giyim Yardımı | 0 | 0 |

| | | |
|---|---|---|
| 38. Yakacak Yardımı | 0 | 0 |
| 39. Yangın Yardımı | 0 | 0 |
| 40. Afet Yardımı | 5 | 0.009 |
| 41. Aşevleri | 0 | 0 |
| 42. Göç Yardımı | 0 | 0 |
| 43. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım (EVEK) | 0 | 0 |
| 44. Muhtaç Asker Ailesi Yardımı | 0 | 0 |
| 45. Yüksek Öğrenim Bursu | 0 | 0 |
| 46. Barınma Yardımı | 0 | 0 |
| **Toplam** | **31** | **0.060** |

Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan ‘Sevgi’ yayınlarına ait ders kitabına sosyal yardım kavramları açısından bakıldığında en fazla “Sosyal Yardımlaşma” (K=18, %0.035) kavramının kullanıldığı görülmektedir. Akabinde aynı yüzdeye sahip “Afet Yardımı” (K=5, %0.009) ve “Sağlık Yardımları” (K=5, %0.009) kavramlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. En az ise “Sosyal Yardım” (K=1, %0.001) ve “Gıda Yardımı” (K=2, %0.003) kavramları kullanılmıştır. ‘Sevgi’ yayınlarına ait ders kitabında “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)”, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)”, “Vakıflar”, “Doğum Yardımı”, “Genel Sağlık Sigortası (GSS)”, “Yeşilkart”, “Engelli Yardımları”, “Yaşlı Aylığı”, “Eğitim Yardımları”, “Giyim Yardımı”, “Yakacak Yardımı”, “Yangın Yardımı”, “Aşevleri”, “Göç Yardımı”, “Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım (EVEK)”, “Muhtaç Asker Ailesi Yardımı”,

"Yüksek Öğrenim Bursu" ve "Barınma Yardımı" kavramlarına hiç yer verilmediği görülmektedir.

### 4.1.3. Ortaokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasına İlişkin Bulgular

Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan MEB yayınlarına ait ders kitabında yapılan betimsel analiz sonucunda elde edilen sosyal yardımlarla bağlantılı kavramların bulunmasına ilişkin betimsel istatistikler aşağıda verilmiştir. Tablo 10'da bu bulgulara ait betimsel istatistikler gösterilmiştir. Tablodaki "**K**" sütunu, belirtilmiş kavramla ilgili yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tespit edilen kelime sayısını göstermektedir. Tablodaki "**%**" sütunu ise belirtilmiş kavramla ilgili yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tespit edilen kelime sayısının aynı kitaptaki toplam kelime sayısına oranını göstermektedir. Yedinci sınıf MEB yayınlarına ait ders kitabındaki toplam kelime sayısı "56.628" olarak hesaplanmıştır. Tablo 10'den sonra betimsel analize ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

**Tablo 11**
**Ortaokul Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabına Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımla İlişkili Kavramların Yansımasının Betimsel Analizi**

| Kavramlar | K | % |
|---|---|---|
| 1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) | 2 | 0.003 |
| 2. Sosyal Yardım | 31 | 0.054 |
| 3. Sosyal Yardımlaşma | 13 | 0.022 |
| 4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) | 3 | 0.005 |
| 5. Vakıflar | 66 | 0.116 |
| 6. Doğum Yardımı | 0 | 0 |

| | | |
|---|---|---|
| 7. Sağlık Yardımları | 2 | 0.003 |
| 8. Genel Sağlık Sigortası (GSS) | 0 | 0 |
| 9. Yeşilkart | 0 | 0 |
| 10. Engelli Yardımları | 4 | 0.007 |
| 11. Yaşlı Aylığı | 1 | 0.001 |
| 12. Eğitim Yardımları | 10 | 0.017 |
| 13. Gıda Yardımı | 14 | 0.024 |
| 14. Giyim Yardımı | 2 | 0.003 |
| 15. Yakacak Yardımı | 0 | 0 |
| 16. Yangın Yardımı | 0 | 0 |
| 17. Afet Yardımı | 1 | 0.001 |
| 18. Aşevleri | 1 | 0.001 |
| 19. Göç Yardımı | 0 | 0 |
| 20. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım (EVEK) | 0 | 0 |
| 21. Muhtaç Asker Ailesi Yardımı | 0 | 0 |
| 22. Yüksek Öğrenim Bursu | 0 | 0 |
| 23. Barınma Yardımı | 1 | 0.001 |
| **Toplam** | **151** | **0.266** |

Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan MEB yayınlarına ait ders kitabına sosyal yardım kavramları açısından bakıldığında en fazla "Vakıflar" (K=66, %0.116) kavramının kullanıldığı görülmektedir. Akabinde "Sosyal Yardım" (K=31, %0.054), "Gıda Yardımı" (K=14, %0.024), "Sosyal Yardımlaşma" (K=13, %0.022) ve "Eğitim Yardımları" (K=10, %0.017) kavramları ile "Engelli Yardımları" (K=4, %0.007) kavramının kullanıldığı tespit edilmiştir. En az ise aynı yüzdeye sahip "Yaşlı Aylığı" (K=1, %0.001), "Afet Yardımı" (K=1, %0.001), "Aşevleri" (K=1, %0.001) ve "Barınma Yardımı" (K=1, %0.001) kavramları kullanılmıştır. Sonrasında aynı yüzdeye sahip "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)" (K=2, %0.003), "Sağlık Yardımları" (K=2, %0.003) ve "Giyim Yardımı" (K=2, %0.003) kavramlarının ve "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)" (K=3, %0.005) kavramının kullanıldığı görülmektedir. MEB yayınlarına ait ders kitabında "Doğum Yardımı", "Genel Sağlık Sigortası (GSS)", "Yeşilkart", "Yakacak Yardımı", "Yangın Yardımı", "Göç Yardımı", "Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım (EVEK)", "Muhtaç Asker Ailesi Yardımı" ve "Yüksek Öğrenim Bursu" kavramlarına hiç yer verilmediği görülmektedir.

# BÖLÜM V
# SONUÇLAR, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen verilere göre alan yazınla iligili yapılan tartışmaya ve varılan sonuçlara doğrultusunda ortaya çıkan önerilere yer verilmiştir.

## 5.1. Sonuç ve Tartışma

Dünyamızda yaşanan kitlesel değişimler, göçler, savaşlar, doğal âfetler, ekonomik krizler, sosyal, kültürel farklılıklar ülkemizi de etkilemektedir. Özellikle ülkemizin güneydoğu sınırlarında 2003 yılında ABD-Irak savaşı ve 2011 yılında bu yana devam eden Suriye'deki iç savaş sonucunda mutlak yoksulluk kavramı içindeki insanların ülkemize göç etmesine neden olmuştur. Bununla beraber doğu ve güney doğu illerimizde işsizlik, terör ve doğal âfetler sonucunda iç göçler yaşanmıştır. Bu ve benzeri sebepler sosyal yardımı zorunlu hâle getirmiştir. Sosyal yardımın sağlıklı bir işleyişe sahip olabilmesi için var olan ve uygulaması yapılan yardımların bilinçli şekilde kullanımına bağlıdır. Bunu temin etmenin en önemli yollarından biri, geleceğin yetişkin vatandaşları olacak olan öğrencilere mevcut sosyal yardım uygulamalarının ders programlarında ve ders kitaplarında yer almasıdır.

Bu araştırma neticesinde elde edilen sonuçlar maddeler hâlinde verilmiştir:

1. Sosyal yardımın kitaplarda siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan yeterince yer almadığı tespit edilmiştir.
2. Ders kitaplarında sosyal yardım alanında vatandaşların sahip olduğu sosyal haklara yeterince yer verilmemiştir.

National Council for the Social Studies (NCSS) toplam 31 değeri dört ana kategori altında ele almıştır (Chapin, 2006: 14-15. Akt. Konak, 2017) bunların içerisinde 'Toplumsal sorumluluklar ve vatandaşlık sorumlulukları' da ana kategoride yer vermiştir. Bunun

içerisine toplumsal duyarlılığı da dâhil etmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. sınıf *Birey ve Toplum Temasında*: katıldığı grupların görev, sorumluklarını alır, kazanımıyla,

6.sınıf *Birey ve Toplum Temasında,* sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya iştirakta bulunur kazanımıyla,

*7.*sınıf *İnsanlar, Yerler Ve Çevreler Temasında,* ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder, kazanımıyla (MEB, 2018)

Sosyal yardım ve ilişkte olduğu kavramlara da yer verilmesi gerekmekteydi.

Sosyal yardımın toplumsal duyarlılığın bir parçası olduğunu şu bilgiler ışığında da inceleyelim: 29.06.2011 tarihinde kurularak Türkiye'de yapılan tüm sosyal yardımları tek çatı altında toplamıştır. 2018 yılında Türkiye'de sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısı Sosyal yardımlardan faydalanan hane sayısı 3.494.932'dir (Türkiye Cumhuriyeti Aile, 2018). Ülkemizdeki hane sayısı 19 481 678'dir (TÜİK, 2011). Bu veri ortalamaları Türkiye'de her beş aileden birinin sosyal yardımdan faydaladığını gösteriyor. Sosyal yardımın da toplumsal sorumluluk, vatandaşlık görevi ve günlük yaşamda ailelerin geçiminin bir parçası olduğu düşünüldüğünden siyasi, sosyal ve ekonomik yansımaları her kesimde yer alan vatandaşların farkındalığın arttırılması amacıyla bilgilerin yer alması gerekmektedir.

Değerler ile günlük yaşam içinde de vatandaşlık becerilerinin kazanılması sürecinde oy kullanma, vergi ödeme, kanunlara uyma şeklinde karşımıza çıktığını anlatmaktadır (Chapin, 2006: 14-15. Akt. Konak, 2017). Hâlbuki sosyal yardım kavramı içerisinde engelli, yaşlı aylığı, gss, yeşil kart vb. ihtiyaç sahibi vatandaşların sosyal hakları arasındadır.

3. Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında sosyal yardım kavramlarının daha çok tarihî açıdan ele alındığı görülmüştür. Günümüz sosyal yardım kurum ve kuruluşlarına, faaliyetlerine ve hizmetlerine yeterince yer verilmemiştir. Nitekim ortaokul 5. Sınıf MEB Yayınlarına ait Ders kitabında sosyal yardım kavramlarına ilişkin kelimelere %0.105 oranında yer verilmiştir.

4. Ders kitaplarında sosyal yardım hizmetlerinin en büyük aktörü olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı hakkında yok denecek kadar az bilgi bulunmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında:

5. sınıf *Üretim, Dağıtım Ve Tüketim Temasında,* Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkilerini çözümler kazanımıyla; *Etkin Vatandaşlık Temasında* hizmet veren kamu kurumları ve etkinliklerini araştırır kazanımıyla,

6.sınıf *Birey ve Toplum Temasında,* sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya iştirakta bulunur kazanımıyla,

*7.*sınıf *Üretim, Dağıtım Ve Tüketim Temasında,* STK'lar, resmî kurumlar, kamu yararına çalışan dernek ve vakıflar yaptıkları çalışmalar incelenir kazanımıyla,

Ders ktaplarında daha çok yer alması gerektiğini destekler niteliktedir (MEB, 2018).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 13 Haziran 2019 tarihi itibarıyla Türkiye'deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan geçici koruma altındaki Suriyeli 5-14 yaş arasındaki kişi sayısı 879,028'dir. Bu kişiler 81 ilimizde çeşitli oranlarda bulunmaktadır. En yüksek oranla Adana'da %10'da fazladır. En düşük oranla Erzincan %0,04'tür. Ülkemizde Suriye dışından bulunan mültecilerden ikamet izni ile bulunan ilk 10'da yer alan ülkeler: Irak, Türkmenistan, Azerbaycan, İran, Afganistan, Rusya, Özbekistan, Mısır, Kırgızistan bulunmaktadır. İkamet izni ile bulunan yabancıların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2019 yılı itibarıyla Türkiye'deki toplam sayısı 998.714 kişidir (İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Söz konusu rakamlar ülkemize gelen göçmen sayısı çoğunlukla savaş, işsizlik, yoksulluk nedenleri ile ülkemize iltica eden yoksul kimselerdir.

Söz konusu durumda toplumsal uyum sağlamasında ve bakanlık bütçesinin daha sağlıklı bir şekilde yardmıın tevzini ve muhtaç kişilerin daha kolay ulaşımını sağlar. Sonuç olarak vakit, nakit sarfiyatı yardımı alan ve veren kısmında tasarruf sağlanmış olur.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında:

6.sınıf *Küresel Bağlantılar Temasında, ü*lkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel niteliklere bağlı olarak yüklendiği rollerli analiz eder

*7.*sınıf *Küresel Bağlantılar Temasında,* küresel sorunların çözümüne dönük tavsiyelerde bulunur kazanımıyla bağdaşmaktadır (MEB, 2018).

5. Tarihte sosyal yardım faaliyetleri ile öne çıkan şahsiyetlerden bahsedilirken günümüz toplumunda bu tür faaliyetlerle ön plana çıkan şahsiyetlere yer verilmemiştir.

Eğtimde yaşama yakınlık, yakından uzağa ilkeleri gereğince bireylere kazandırmak istediğiniz davranışları yakın geçmişten hatta yaşayan örnekler verilme.

6. Ortaokul 6. Sınıf 'Sevgi' Yayınlarına ait Ders kitabında sosyal yardım kavramlarına ilişkin kelimelere %0.060 oranında yer verilmiştir.
7. Ortaokul 7. Sınıf MEB Yayınlarına ait Ders kitabında sosyal yardım kavramlarına ilişkin kelimelere %0.266 oranında yer verilmiştir.
8. Sosyal yardım kavramlarına ilişkin kelimelere hem kelime sayısı (151), hem de kelime oranı (%0.266) olarak en fazla 7. Sınıf Ders kitabında yer verildiği görülmektedir.
9. Sosyal yardım kavramlarına ilişkin kelimelere hem kelime sayısı (31), hem de kelime oranı (%0.060) olarak en az 6. Sınıf Ders kitabında yer verildiği görülmektedir.

İnsan beşeri bir varlıktır. Yaşadığı çevreye adapte olurken içinde yaşadığı çevre, ülke ve dünyada yaşanan her türlü olay, değişmeler ve gelişmeler doğrudan ya da dolaylı olarak kişileri etkiler. Bu nedenle, güncel konuların Sosyal Bigiler dersinde öğretimi dersin işlevliğinden kaynaklı olarak önem arz etmektedir (Taşkın & Memişoğlu, 2019). Gelişen ve çeşitlenen sosyal yardım kavramın insanların yalnızlaştığı, kültürel ilişkilerden doğan yardımlaşma kültürünün azaldığı bir dönemde öğrenilmesi ve farkında olunması gereken güncel bir mesele haline gelmiştir.

Sosyal yardımın Gayri Safi Milli Hasıladaki payı 2006-2015 yılları arasında %23'ün altına düşmemiştir. Sosyal yardımın ders kitaplarındaki payı ise %1'in üstüne çıkmamıştır (BÜMKO, 2016)

## 5.2. Öneriler

1. Sosyal yardımın ders kitaplarında daha fazla yer alması için dünyada ve Türkiye'de sosyal yardımın gelişimini konu alan bir ünite ders kitaplarına konulmalıdır.
2. Türkiye'deki sosyal yardım gelişmeleri eski ve yeni karşılaştırmalı olarak verilmelidir.
3. Öğrencilere Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal yardım sistemi anlatılmalıdır.
4. Sosyal yardım kavramları ile ilişkili kelimelerin ders kitaplarındaki oranı mutlaka arttırılmalıdır.
5. Sosyal yardım tarihî olarak verildiği gibi günümüz açısından da ele alınmalıdır.
6. Zamanında sosyal yardım almış kişilerden devletin önemli yerlerine gelmiş şahsiyetler örnek gösterilerek toplumdaki sosyal yardım almaya karşı bulunan önyargı kırılmaya çalışılmalıdır.
7. Öğrencilere sahip oldukları sosyal yardım hakları öğretilmelidir.
8. Öğrencilere, sosyal yardım hizmeti sağlayan kamu kurum ve kuruluşları hakkında kapsamlı ve doğru bilgi sunulmalıdır. Özellikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bu bakanlığın faaliyetleri tanıtılmalıdır.
9. Günümüzde sosyal yardım faaliyeti yapan ve öğrencilere hayatlarında yardımı dokunabilecek Sivil Toplum Kuruluşları tanıtılmalıdır.
10. TÜİK istatistiklerine göre; eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60'ı dikkate alınarak tespit edilen yoksulluk sınırına bakıldığında, 2016 yılında yoksulluk sınırının altında yaşayan bireylerin oranının %21.2 olduğu görülmektedir (TUİK, 2016). Bu durum dikkate alındığında sosyal yardım haklarının, hizmetlerinin ve kurum ve kuruluşlarının bu bireylere ve çocuklarına doğru bir şekilde tanıtılması ve öğretilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu durum toplumsal barışa ve toplumsal refaha katkıda bulunacaktır.

## Kaynakça


Abrahamson, P. (2005). *New Forms Of Inequality İn Contemporary Socities. Danish Congress Of Sociology*. (T. ŞAHİN, Çev.) Roskilde Univesity. Http://Www.Sociologkongres.Dk/Papers/ Socialulighed/Socialulighed_Peter_Abrahamson_Pap.Pdf. Adresinden Alındı

Adaman, F., Yakut Çakar, B., Çalı, Ş., & Erus, B. B. (2011). *Sosyal Koruma Programlarında Kapsam Sorunu: Yeşil Kart Sahipliği Ve Faydalanamamanın Belirleyicileri Üzerine Bir Çalışma*. İstanbul: TÜBİTAK.

Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.* Engelli Ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 18 Eylül 2016 Https://Eyh.Aile.Gov.Tr/Mevzuat/Ulusal-Mevzuat/Kanun-Hukmunde-Kararnameler/Aile-Ve-Sosyal-Politikalar-Bakanliginin-Teskilat-Ve-Gorevleri-Hakkinda-Kanun-Hukmunde-Kararname Adresinden Alındı

Akdağ, H. (2009). *Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi Ve Türkiye'deki Yeri. A. V. Diğerleri İçinde, Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*- 1. Ankara: Pegem Akademi.

Akgündüz, A. (1996). *İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi.* İstanbul: OSAV.

Akıncan, N. (2018). *Ulusal Gazetelerdeki Haberlerin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Yardımseverlik Ve Dayanışma Değerleri Açısından İncelenmesi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

Aksanyar, Y. (2015). *Sosyal Yardımda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Şartlı Sosyal Yardım: Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısını Etkinleştirilmesi Programı 2014 Yılı Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Araştırma*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kütahya.

Aktepe, V. (2010, Eylül). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımseverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi Ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Altındağ, Ö. (2007). *Sosyal Yardım Sisteminin Çalışanların Gözüyle Değerlendirilmesi (Ankara Örneği)*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Arpacıoğlu, Ö. (2012). *Dünyada Ve Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Gaziantep.

ASAGM. (2010). *Sosyal Yardım Algısı Ve Yoksulluk Kültürü*. T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Asker, A. E. (1996). *Belediyelerin Sosyal Hizmet Ve Sosyal Yardım Faaliyetleri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

ASPB. (2012). *Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni*. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. Ankara.

ASPB. (2014). *2013 Yılı Faaliyet Faporu*. T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara

Ata, B. (2006). *Sosyal Bilgiiler Öğretim Programı. Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (Ed. Cemil ÖZTÜRK). Ankara: Pegem A.

Ateş, H. (2009). *Sosyal Belediyecilik*. Çerçeve Dergisi, 88-95.

Balcı, M. (2006). *Türkiye'de Stk'ların Zaafları Ve Öneriler* Http://Genchukukcular.Org/Pdfs/Birikimler2.Pdf Adresinden 20 Nisan 2019 Tarihinde Alınmıştır.

Blank, R. M. (2002). *Evaluating Welfare Reform İn The United States.* Cambridge, MA: National Bureau Of Economic Research.

BMKP Türkiye. (2015). *İnsani Gelişme Raporu Özet. BMKP*: Http://Www.Tr.Undp.Org/Content/Turkey/Tr/Home/Library/Human_Development/Human-Development-Report-2015.Html Adresinden 20 Eylül 2016 Tarihinde Alınmıştır.

Boybek, S. (2009). *Sosyal Yardım Uygulamaları Ve Çocuk İşçiliği Arasındaki İlişki: Keçiören Örneği.* Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Bozan, M. (2010). *Yoksulluk Algısına Farklı Bir Bakış. Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejleri Sempozyumu Deneyimler Ve Yeni Fikirler*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Buğra, A. (2005). *Yoksulluk Ve Sosyal Haklar. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. İstanbul: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi*. Http://Panel.Stgm.Org.Tr/Vera/App/Var/Files/Y/O/Yoksulluk-Ve-Sosyal-Haklar-Ayse-Bugra.Pdf Adresinden 8 Eylül 2016 Tarihinde Alınmıştır

Bulut, N. (2003). *Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, LII (2), 173-197.

BÜMKO. (2016). *2006-2015 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Ödenek Ve Harcamaları Fonksiyonel Sınıflandırma Iı. Düzey*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe Ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. Http://Www.Bumko.Gov.Tr/Eklenti/9901,Fonksiyonel-Siniflandirmaya-Gore-Giderler-2006-2015xls.Xls?0 Adresinden 5 Şubat 2012 Tarihinde Alınmıştır.

Coşkun, H. (2009). *Topluma Hizmet Uygulamaları Çerçevesinde İlköğretim Okullarında Dil Etüt Merkezi Kurma Projesi Denemesi.* IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi İçinde (S. 190,208). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Çaha, Ö. (2003). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. İstanbul: A.Ş. Yayınları.

Çevikbaş, R. (1995). *Yerel Yönetimler, İşlevi Ve Türkiye'deki Durumu.* Türk İdaresi Dergisi (407).

Çiçek, Ş. E. (2010). *Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Hizmet Ve Sosyal Yardım Politikaları: Batı Akdeniz Örneği*. TC. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabili Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi. İsparta.

*Darüleytamlar Müdüriyet-İ Umumiyesi Masraf Bütçesinin Birinci Faslının İkinci Ve Dördüncü Maddeleri İle Maliye Nezareti'nin Sene-İ Mezkure Bütçesinin Ondokuzuncu*

*Darüleytamlar Faslı Tahsilatına 42.060.402 Kuruş İlavesi Hakkında Layiha-Yı Kanuniye*. (1916). 1332-1333 Meclis-İ Mebusan Encümen Mazbataları Ve Levayih-İ Kanuniye, 1(321-427), 127.

Demirel, Ö. (2012). *Eğitim Sözlüğü* (5. B.). Ankara: Pegem Akademi.

Dilik, S. (1971). *Sosyal Güvenliğin Yöntemleri*. (A. Ü. Dergisi, Dü.) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 26(4), 73-87.

Dıxon, J., & Scheurell, R. P. (2016). *Social Welfare İn Developed* Countries. Routledge.

Dıxon, J., & Scheurelll, R. P. (2016). *Social Welfare İn Developed* Countries. Routledge.

Doğan, E. (2014). *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi.* Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.

DPT. (2006). *Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Raporu*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Planlama Teşkilatı. Http://Plan9.Dpt.Gov.Tr/Oik11_Sosyalguvenlik/Sosyalgu.Pdf Adresinden 10 Ekim 2012 Tarihinde Alınmıştır.

Edin, K., & Shaefer, H. L. (2016, Ağustos 22). *20 Years Since Welfare 'Reform'*. The Atlantic: Https://Www.Theatlantic.Com/Business/Archive/2016/08/20-Years-Welfare-Reform/496730/ Adresinden 17 Ağustos 2017 Alınmıştır.

Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.

Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Evrensel, Ö. (2017). *Metalaşma; Meta Biçiminin Gelişimi*. 15(58), S. 60-115.

Fidan, A. (2006). *Sosyal Politikaya Katkısı Açısından 5393 Sayılı Belediye Kanunu*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gezer, E. (2015). *Türkiye'de Kamu Kaynaklı Sosyal Yardımlar: Sansürlü Bağımlı Değişken (Tobit) Regresyon Analizi.* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı Ekonometri Programı, Yüksek Lisans Tezi. İzmir.

Gökbunar, A. R., & Koç, Ö. E. (2009). *Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Kurumlarına Etkisi Ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının Analizi*. Sosyal Bilimler Dergisi, 15-34.

Gönenç, E. Ö. (2012). *Kitle Kültürü Ve Kitle İletişimi*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 129,138.

Gülener, S., & Haşlak, İ. (2006). S*osyal Ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları Ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey Ve Devlet Anlayışı.* III. Uluslararası STK' Lar Kongresi (S. 1-8). Çanakkale: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü.

Güloğlu, T. (2008). *Yerelleşen Sosyal Yardım Ve Hizmetler*. I. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Güneş, İ. (2004). *Sivil Toplum Kuruluşları*. Son Baskı Sanal Dergi (5).

Güneş, M. (2012). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği*. Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (24), 166.

Gürses, D. (2007). *Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele Politikaları*. 17(1). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Güzel, A., & Okur, A. R. (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. İstanbul: Beta.

Haan, A. D. (1998). Social Exclusion: *An Alternative Concept For The Study Of Deprivation*. (29). (E. Kaya, Çev.) IDS Bulletin.

Hacımahmutoğlu, H. (2009). *Türkiye'deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. DPT Uzmanlık Tezi. Ankara: DPT Yayın No:2803.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). *Yıllara Göre Göç Raporları.* https://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 5 Temmuz 2019 Tarihinde Alınmıştır.

İHH İnsani Yardım Vakfı. (2015). *Yetim Gülerse Dünya Güler.* İHH İnsani Yardım Vakfı: Https://Www.İhh.Org.Tr/Public/Publish/0/78/İhh-İnsani-Yardim---Web-61-Sayi-2015.Pdf Adresinden 20 Aralık 2017 Tarihinde Alınmıştır.

İnan, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman Ve Neden?* S. İnan İçinde, Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş (S. 1-21). Ankara: Anı Yayıncılık.

İncedal, S. (2013). *Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları Ve Müdahale Araçları*. Aile Ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Jonas, S., Goldsteen, R. L., & Goldsteen, K. (2007). *An Introduction To The US Health Care System:* Sixth Edition. Springer Publishing Company.

Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Kalaycıoğlu, E. (1998). Sivil Toplum Ve Neopatrimonyal Siyaset. Küreselleşme-Sivil Toplum Ve İslam Dergisi, 111-135.

Kämmerer-Rütten, U., Schleyer-Lındenmann, A., & Wang, Y. (2016). *Transnational Social Work And Social Welfare*: Challenges For Social Profession. Routledge.

Karabulut, A. (2011). *Türkiye'de Sosyal Yardım Ve Sosyal Yardımların Tek Merkezden Yürütülebilirliği*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Karaçay, H. (2008). *Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Fiziki, Beşerî Ve Sosyal Sermaye:* Vakıflar Genel Müdürlüğü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (27. B.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaufmann, F.-X. (2012). *Variations Of The Welfare State: Great Britain, Sweden, France And Germany, Between Capitalism And Socialism*. German Social Policy, 5.

Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın Ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli. Sosyal Yardım*. Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Kayanakçı, S., & Ata, B. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla İlgili Görüşleri.* Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 35-64.

Kılıç, L. K., & Bayram, B. (2014). *Postmodernizm Ve Eğitim*. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı, 368-376.

Kurt, R. (2003). *İş Hukuku Ve Sosyal Sigorta Mevzuatında Usul Ve Esaslar, Uygulamalar Sorunlar, Çözümler, Yargı Kararları*. İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.

Kurtoğlu, A. (2009). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sosyal Kavramlar Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Lewis, D. (2001). *The Management Of Non-Governmental Development Organizations- An Introduction*. UK: Routledge Taylor & Francis Group.

Mağa, İ. (2001). *Sivil Toplum Devletin Büyümesidir*. İ. Mağa İçinde, Sivil Toplum Devletin Büyümesi (S. 7-17). İstanbul: YGS Yayınları.

Makal, A. (2007). *Cumhuriyet'ten 21. Yüzyıla Türkiye'de Çalışma İlişkileri*. Ankara: Sosyal Politika Araştırma Ve Uygulama Merkezi.

MEB. (2005). *Millî Eğitim Bakanlığı. Sosyal Bilgiler Dersi 6 Ve 7. Sınıflar Öğretim Programı Ve Kılavuzu.* Ankara. Http://Ttkb.Meb.Gov.Tr/Program2.Aspx Adresinden 20 Ekim 2013 Tarihinde Alınmıştır.

MEB .(2018). *Millî Eğitim Bakanlığı. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı* (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Ankara. http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf Adresinden 10 Temmuz 2018 Tarihinde Alınmıştır.

Mevzuat Bilgi Sistemi E. Mevzuat. (2016). *Sosyal Hizmetler Kanunu.* Http://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuatmetin/1.5.2828.Pdf Adresinden 20 Eylül 2015 Tarihinde Alınmıştır.

OECD. (2017). *Social Expenditure*- Germany. Paris: Organisation For Economic Co-Operation And Development. Www.Oecd.Org/Social/Expenditure.Htm Adresinden 11 Mayıs 2017 Tarihinde Alınmıştır

OECD. (2017). Social Expenditure- United Kingdom. Paris: Organisation For Economic Co-Operation And Development. Www.Oecd.Org/Social/Expenditure.Htm Adresinden 11 Mayıs 2017 Tarihinde Alınmıştır

Office For Budget Responsibility. (2015). *Economic And Fiscal Outlook.* Economic Secretary To The Treasury. UK: Williams Lea Group.

Öksüz, D. (2010). *Sosyal Yardımların Koardinasyon Sorunu*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Özbek, A. (2010*). Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Çocuk İşçilerin Sosyolojik Analizi-Çocuk Yoksulluğu İle Mücadele. Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler Ve Yeni Fikirler*. Uzmanlık Tezi, İstanbul: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Özbudun, E. (2015). *Anadolu Üniversitesi Azerbaycan Programları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Azanadolu.Edu.Az/: Azanadolu.Edu.Az/İmages/Dersler/PDF/E.../Anayasa%20hukuku.Pdf Adresinden

Özdamar, Ö. (2007). *Sosyal Politikaların Refah Etkilerinin Ampirik Ölçümü: Türkiye'de Temel Eğitimler İlgili Politikaların Ve Sosyal Yardımların Refah Etkilerinin Değerlendirilmesi.* Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya.

Özdemir, İ. M. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Sosyal Devlet Ve Sosyal Hizmetler*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Özdemir, M. S. (2009). *Sosyal Bilgileri Öğretim Programı Ve Değerlendirmesi*. M. Safran İçinde, Sosyal Bilgiler Öğretimi (S. 17-48). Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, C. (2011). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış* (Ed., C., Öztürk). Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Öğretimi. İçinde Ankara: Pegem Akademi.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. (D. Bayrak, H. Arslan, & Z. Akyüz, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Rector, R. (2012). *Examining The Means-Tested Welfare State*: 79 Programs And $927 Billion İn Annual Spending. Committee On The Budget, United States House Of Representatives. Washington DC: The Heritage Foundation.

Resmî Gazete. (2018). *Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*. Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2018/08/20180804-1.Pdf Adresinden 22 Eylül 2018 Tarihinde Alınmıştır.

Rıngold, D., & Kasek, L. (2007). Social Assistance İn The New EU Member States, *Strengthening Performance And Labor Market Incentives. (*117), 4. (Y. AKSANYAR, Çev.) World Bank Working Paper.

Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*. (B. ŞAHİNLİ, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Seçer, B. (2007). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Çalışan Yoksullara Yönelik Sosyal Refah Politikaları*. Kamu-İş, 9(2), 137-164.

Selçuk, Z., Kandemir, M., Palancı, M., & Dündar, H. (2014). *Eğitim Ve Bilim Dergisinde Yayınlanan Araştırmaların Eğilimleri: İçerik Analizi.* Eğitim Ve Bilim, 39(173), 433.

Senato. (2013). *Marmara Üniversitesi Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Yönergesi*. Http://Www.Marmara.Edu.Tr/: Http://Dosya.Marmara.Edu.Tr/Www/Mevzuat/Yeni/Topluma_Hizmet_Uygulamalar_Dersi_Yonergesi_V03.Pdf Adresinden 20 Ekim 2014 Tarihinde Alınmıştır.

SHM. (2013). *Türk Kızılayı Yıllık Faaliyet Raporu*. Ankara: Sosyal Hizmetler Müdürlüğü.

Social Security Administration. (2012). *Social Security Programs Throughout The World*: Europe 2012. U.S. Office Of Retirement And Disability Policy.

Sönmez, V. (1998). *Eğitim Felsefesi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2010). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı* (16. B.). Ankara: Anı.

Spicker, P. (2017). *Social Policy İn The UK, An Introduction To Social Policy* Spicker: Http://Spicker.Uk/Social-Policy/Uk.Htm Adresinden 5 Mayıs 2017 Tarihinde Alınmıştır.

Sultz, H. A., & Young, K. M. (2006). *Health Care USA: Understanding It's Organization And Delivery*. Jones & Bartlett Learning.

SYGM. (2011). *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: T.C. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

SYGM. (2013). *Kaynak Yönetimi Dairesi Başkanlığı Verileri*. Ankara: T.C. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

Şeker, M. (2014). *Singapur Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ve Bu Programın Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı İle Karşılaştırılması*. Turkish Studies, 1417,1436.

Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları Ve İş Gücü Politikaları.* TEPAV.

Talas, D. D. (2011). *Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi*. Türk Bilimi Araştırmaları (29), S. 387-401.

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı; (2005, 6 30). *Öğretim Programı*. Http://Ttkb.Meb.Gov.Tr/: Http://Ttkb.Meb.Gov.Tr/Www/Ogretim-Programlari/İcerik/72 Adresinden 20 Ekim 2014 Tarihinde Alınmıştır.

Taşçı, F. (2008). *Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz*. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (55). Sosyal Siyaset Konferanslar Dergisi: Http://Www.Journals.İstanbul.Edu.Tr/İusskd/Article/View/1023000427/1023000379 Adresinden 28 Eylül 2016 Tarihinde Alınmıştır.

Taşçı, F. (2010*). Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Taşkın, A. Memişoğlu, & H. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Güncel Konulara Yer Verilme Durumunun İncelenmesi* Kastamonu Eğitim Dergisi (2)

Taylor-Gooby, P., & Taylor, E. (2015). *Benefits And Welfare. British Social Attitudes*, 32.

TBMM. (1986). 3294 *Sayılı Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*. Resmî Gazete. Http://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuatmetin/1.5.3294.Pdf Adresinden 30 Eylül 2018 Tarihinde Alınmıştır.

TBMM. (2004). *5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu*. Resmî Gazete (25531).

TBMM. (2005). *5393 Sayılı Belediye Kanunu*. Resmî Gazete (25874).

TDK. (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu.

The World Bank. (2000-2001). "*The Nature And Evolution Of Poverty*". World Development Report (WDR) 2000/2001: Attacking Poverty. (A. KARABULUT, Çev.)

Tonta, Y. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.* Türkiye Bilimler Akademisi: Http://Www.Acikders.Org.Tr/Course/View.Php?İd=80 Adresinden 30 Eylül 2018 Tarihinde Alınmıştır.

Tuncay, A. C. (2000). *Sosyal Güvenlik Hukuk Dersleri*. İstanbul: Beta Yayınları.

Tuncay, A. C., & Ekmekçi, Ö. (2008*). Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları*. İstanbul: Legal Yayınları.

Turhan, E. (2008). *TOGEM'de Çifte Bayram*. Üsküdar 2008 Sonbahar Bülteni.

TÜİK. (2018, Mayıs 10). *İstatistiklerle Aile*, 2017. Http://Www.Tuik.Gov.Tr/Prehaberbultenleri.Do?İd=27597 Adresinden 22 Eylül 2018 Tarihinde Alınmıştır.

Türkdoğan, O. (1982). *Aydınlıktakiler Ve Karanlıktakiler*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

AÇSHB, *Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2018 Faaliyet Raporu. Ankara:* T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı. (2004). AB Uyum Süreci Ve Stk'lar. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu Xıv (S. 147). İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Türkiye.Gov.Tr. (2016). *Devlet Kurumları.* Türkiye.Gov.Tr: Https://Www.Turkiye.Gov.Tr/Aile-Ve-Sosyal-Politikalar-Bakanligi Adresinden 18 Mayıs 2016 Tarihinde Alınmıştır.

Türkoğlu, İ. (2013). *Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye'de Sosyal Yardım Ve Sosyal Güvenlik*. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(3), 275-305.

Walker, A., & Walker, C. (1997). *Britain Divided: The Growth Of Social Exclusion İn The 1980s And 1990s.* (Tijen ŞAHİN, Çev.) London: Child Poverty Action Group.

Wıseman, M. (1996). *Welfare Reform İn The United States: A Background Paper. Housing Policy Debate*, 7(4), 595-648.

Yanpar, T. (2010). Ed., & C. ÖZTÜRK İçinde, *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yaslıçimen, F., & Sunar, L. (2006). *Sosyal Bilimlerde Bir Yenilenme İmkânı Olarak İbn Haldûn*. İslâm Araştırmaları Dergisi (16), 137-167.

Yaşar, R. (2010*). Yoksullukla Mücadelede Yerel Bir Deneyim: Elazığ Yoksulluk Haritası Projesi. Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejleri Sempozyumu Deneyimler Ve Yeni Fikirler*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Zengin, E., & Öztaş, C. (2009, Ocak-Şubat-Mart). *Yerel Yönetimler Ve Sosyal Yardımlar: Üsküdar Belediyesi Örneği*. Aile Ve Toplum, 4(16), 30-31.

Zengin, E., Şahin, A., & Özcan, S. (2012). *Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları.* Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.

## EKLER

**Ek 1:** Amerika Birleşik Devletleri Sosyal Yardım Harcamaları

**Ek 2:** Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Meb Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları

**Ek 3:** Sosyal Bilgiler 6. Sınıf 'Sevgi' Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları

**Ek 4:** Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Meb Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları

**Ek 5:** Sosyal Bilgiler Öğretim Programından Sosyal Yardımla İlişkili Tema ve Kazanımlar

## EK-1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ SOSYAL YARDIM HARCAMALARI

Aşağıdaki tablo The Heritage Foundation'da Kıdemli Araştırma Görevlisi olan Robert Rector tarafından 17 Nisan 2012 tarihinde Birleşik Devletler Temsilciler Meclisi Bütçe Komitesi'ne verdiği ifadeden alınmıştır.

**Tablo 12**
**Amerika Birleşik Devletleri 2011 Yılı Bütçe Hesaplı Sosyal Yardım Harcamaları (Milyar $)**

| PROGRAMLAR | FEDERAL HARCAMALAR | EYALET HARCAMALARI | TOPLAM |
|---|---|---|---|
| **NAKDİ YARDIMLAR** | | | |
| **Ek Gelir Yardımı/Yaşlılık Yardımı (SSI/OAA)** | 56,462.00 | 4,673.00 | 61,135.00 |
| **Kazanılmış Gelir Vergisi Yardımı (Geri Ödemeli Kısmı)** | 55,652.00 | | 55,652.00 |
| **Geri Ödemeli Çocuk Yardımı** | 22,691.00 | | 22,691.00 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **MWP Vergi Yardımı (Geri Ödemeli Kısmı)** | 13,905.00 | | 13,905.00 |
| **Muhtaç Ailelere Geçici Yardım (AFDC/TANF)** | 6,882.89 | 6,876.86 | 13,759.74 |
| **Üvey Çocuk Bakımı - Başlık IV-E** | 4,456.00 | 3,921.28 | 8,377.28 |
| **Evlatlık Edinme Yardımı- Başlık IV-E** | 2,362.00 | 1,316 | 3,678.00 |
| **Genel Yardım Nakdi** | | 2,625.00 | 2,625.00 |
| **Mülteci Yardımı** | 167.86 | | 167.86 |
| **Yerli Amerikalılar'a Genel Yardım** | 115.00 | | 115.00 |
| **Bağımsızlık Kazancı** | 24.00 | | 24.00 |
| **NAKDİ YARDIMLAR TOPLAMI** | **162,717.75** | **19,412.14** | **182,129.88** |
| **TIBBİ** | | | |
| **Yoksullar İçin Sağlık Yardımı (Medicaid)** | 274,964.00 | 157,600.00 | 432,564.00 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Eyalet İlave Sağlık Sigortası Programı (SCHIP)** | 8,629.00 | 3,796.76 | 12,425.76 |
| **Tıbbi Genel Yardım** | | 6,965.90 | 6,965.90 |
| **Yerli Amerikalılara Sağlık Hizmeti** | 3,815.00 | | 3,815.00 |
| **Konsolide Sağlık Merkezi/Sağlık Ocakları** | 1,481.00 | | 1,481.00 |
| **Anne ve Çocuk Sağlığı** | 656.00 | 492.00 | 1,148.00 |
| **Mültecilere Tıbbi Yardım** | 167.86 | | 167.86 |
| **Sağlıklı Başlangıç** | 104.00 | | 104.00 |
| **TIBBİ TOPLAM** | **289,816.86** | **168,854.66** | **458,671.52** |
| **GIDA** | | | |
| **Gıda Pulları** | 77,637.00 | 6,987.33 | 84,624.33 |
| **Okul Öğle Yemeği Programı** | 10,321.00 | | 10,321.00 |
| **Kadın, Bebek ve Çocuk Gıda Programı (WIC)** | 6,787.00 | | 6,787.00 |
| **Okul Kahvaltısı** | 3,076.00 | | 3,076.00 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Çocuk Bakımı Gıda Programı** | 2,732.00 | | 2,732.00 |
| **Yaşlılar İçin Gıda Programı, Beslenme Hizmeti Teşvikleri** | 820.00 | 139.40 | 959.40 |
| **Yaz Programı** | 376.00 | | 376.00 |
| **Emtia İlave Gıda Programı** | 196.00 | | 196.00 |
| **Geçici Acil Gıda Programı (TEFAP)** | 247.00 | | 247.00 |
| **Muhtaç Aileler** | 60.00 | | 60.00 |
| **Pazar Gıda Program** | 23.00 | | 23.00 |
| **Özel Süt Programı** | 13.00 | | 13.00 |
| **GIDA TOPLAMI** | **102,288.00** | **7,126.73** | **109,414.73** |
| **KONUT** | | | |
| **Bölüm 8 Konutları (HUD)** | 28,435.00 | | 28,435.00 |
| **Kamu Konutları (HUD)** | 8,973.00 | | 8,973.00 |
| **Geliştiriciler İçin Düşük Gelirli Konut Vergisi Yardımı** | 6,150.00 | | 6,150.00 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Konut Yatırımı Ortaklığı Programı (HUD)** | 2,853.00 | | 2,853.00 |
| **Evsizlere Yardım Bağışları (HUD)** | 2,280.00 | | 2,280.00 |
| **Eyalet Konut Harcamaları (SWE)** | | 2,085.00 | 2,085.00 |
| **Kırsal Konut Sigortası Fonu (Ziraat)** | 1,689.00 | | 1,689.00 |
| **Kırsal Konut Hizmeti (Ziraat)** | 1,085.00 | | 1,085.00 |
| **Yaşlılar İçin Konutlar (HUD)** | 934.00 | | 934.00 |
| **Yerli Amerikalılar İçin Konut Yardımı Blok Fonu (HUD)** | 854.00 | | 854.00 |
| **Diğer Destekli Konut Programları (HUD)** | 496.00 | | 496.00 |
| **Engelli Kişiler İçin Konut Yardımı (HUD)** | 309.00 | | 309.00 |
| **KONUT TOPLAMI** | **54,058.00** | **2,085.00** | **56,143.00** |
| **ENERJİ VE YARDIMCI HİZMETLER** | | | |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Düşük Gelirli Evlere Enerji Yardımı (LIHEAP)** | 4,419.00 | | 4,419.00 |
| **Evrensel Hizmet Fonu Destekli Düşük Gelir Telefon Hizmeti** | 1,750.00 | | 1,750.00 |
| **Konut İzole Hizmeti** | 234.00 | | 234.00 |
| **ENERJİ VE YARDIMCI HİZMETLER TOPLAM** | **6,403.00** | | **6,403.00** |
| **EĞİTİM** | | | |
| **Gider Yardımları** | 41,458.00 | | 41,458.00 |
| **Yerel Eğitim Otoritelerine Başlık Bir Yardımları** | 14,472.00 | | 14,472.00 |
| **21. Yüzyıl Öğrenme Merkezleri** | 1,157.00 | | 1,157.00 |
| **Engelliler İçin Özel Programlar (TRIO)** | 883.00 | | 883.00 |
| **İlave Eğitim Olanağı Yardımları** | 740.00 | | 740.00 |
| **Yetişkin Temel Eğitim Yardımları** | 607.00 | | 607.00 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Göçmen Eğitimi** | 444.00 | | 444.00 |
| **Vites-Yükselt** | 303.00 | | 303.00 |
| **Eyalet Öğrenci Teşvik Yardımı Programı (SSIG/Yeni Haliyle LEAP)** | 1.00 | | 1.00 |
| **Evsiz Çocuklar ve Gençler İçin Eğitim** | 65.00 | | 65.00 |
| **Adil Başlangıç** | 4.00 | | 4.00 |
| **Engellilere ve Azınlıklara Lisansüstü ve Profesyonel Eğitim Yardımları** | 41.00 | | 41.00 |
| **EĞİTİM TOPLAMI** | **60,175.00** | | **60,175.00** |
| **TALİM** | | | |
| **TANF İş Aktiviteleri ve Talim** | 2,504.90 | 831.93 | 3,336.83 |
| **İş Sınıfları** | 1,659.00 | | 1,659.00 |
| **Gençlere Olanak Yardımları (WIA)** | 946.00 | | 946.00 |
| **Yaşlılar İçin Kamu Hizmeti İstihdamı** | 705.00 | 77.55 | 782.55 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Yetişkin İstihdamı ve Eğitimi (WIA)** | 766.00 | | 766.00 |
| **Gıda Pulu İstihdam ve Talim Programı** | 393.00 | 166.00 | 559.00 |
| **Üvey Büyük Ebeveynler** | 104.00 | 10.40 | 114.40 |
| **Gençlik İnşası** | 110.00 | | 110.00 |
| **Göçmen Eğitimi** | 85.00 | | 85.00 |
| **Yerli Amerikalı Eğitimi** | 52.00 | | 52.00 |
| **TALİM TOPLAMI** | **7,324.90** | **1,085.88** | **8,410.78** |
| **HİZMETLER** | | | |
| **TANF Blok Fonu Hizmetleri** | 5,385.12 | 4,838.13 | 10,223.25 |
| **Başlık 20 Sosyal Hizmetleri Blok Fonu** | 1,787.00 | | 1,787.00 |
| **Kamu Hizmetleri Blok Fonu** | 678.00 | | 678.00 |
| **Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsani Vakalar İçin Sosyal Hizmetler** | 417.28 | | 417.28 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Güvenli ve Stabil Aileler** | 553.00 | | 553.00 |
| **Başlık 3 Yaşlanan Amerikalılar Yasası** | 369.00 | | 369.00 |
| **Yasal Hizmetler Blok Fonu** | 406.00 | | 406.00 |
| **Aile Planlaması** | 298.00 | | 298.00 |
| **Acil Gıda ve Barınak Programı** | 48.00 | | 48.00 |
| **Sağlıklı Evlilik ve Sorumlu Babalık Yardımı** | 50.00 | | 150.00 |
| **Bağımsız Yaşam (CFCIP)** | 140.00 | 28.00 | 168.00 |
| **Bağımsız Yaşam Eğitimi Makbuzları** | 45.00 | | 45.00 |
| **Ebeveynler, Bebekler ve Çocuklar Ev Ziyareti** | 36.00 | | 36.00 |
| **HİZMETLER TOPLAM** | **10,411.40** | **4,866.13** | **15,277.53** |
| **ÇOCUK BAKIMI VE ÇOCUK GELİŞİMİ** | | | |
| **Erken Başlangıç** | 7,559.0 | 1,889.75 | 9,448.75 |
| **Çocuk Bakımı ve Çocuk Gelişimi Blok Fonu** | 2,984 | 2,176.00 | 5,160.00 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Eyaletlere Çocuk Bakımı Salahiyeti** | 3,100.00 | | 3,100.00 |
| **TANF Blok Fonu Çocuk Bakımı** | 2,318.56 | 2,643.78 | 4,962.35 |
| **ÇOCUK BAKIMI VE ÇOCUK GELİŞİMİ TOPLAM** | **15,961.56** | **6,709.53** | **22,671.10** |
| **TOPLUMSAL KALKINMA** | | | |
| **Toplumsal Kalkınma Blok Fonu ve İlişkili Kalkınma Fonları** | 7,445.00 | | 7,445.00 |
| **Ekonomik Kalkınma Dairesi (Ticaret Bakanlığı)** | 423.00 | | 423.00 |
| **Appalaş Bölgesel Kalkınması** | 68.00 | | 68.00 |
| **Güçlendirme Bölgeleri, Girişim Toplulukları, Tecdit Toplulukları** | 1.00 | | 1.00 |
| **TOPLUMSAL KALKINMA TOPLAM** | **7,937.00** | | **7,937.00** |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **2011 YILI TOPLAM HARCAMA (Milyar Amerikan Doları)** | **$717,093.48** | **$210,140.07** | **$927,233.55** |

**Kaynak**: (Rector, 2012)

## EK-2. SOSYAL BİLGİLER 5. SINIF MEB YAYINLARINA AİT DERS KİTABINDA TESPİT EDİLEN SOSYAL YARDIM KAVRAMLARINA İLİŞKİN KELİMELER VE SAYFA NUMARALARI

Aşağıdaki tabloda MEB Yayınlarına ait 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında tespit edilen sosyal yardım kavramları ile ilişkili kelimelere ve bu kelimelerin bulunduğu sayfa numaralarına yer verilmiştir.

**Tablo 13**
**Sosyal Bilgiler 5. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları**

| Kelime | Sayfa Numarası |
|---|---|
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 242 |
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 242 |
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 242 |
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 242 |
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 244 |
| Bakanlık | 207 |
| Barınma | 187 |

| | |
|---|---|
| Barınma | 231 |
| Burs | 187 |
| Dayanışma | 112 |
| Destek | 186 |
| Destek | 186 |
| Eğitim | 231 |
| İhtiyaç | 24 |
| İhtiyaç | 112 |
| İhtiyaç | 206 |
| Merkez | 208 |
| STK | 187 |
| Vakfı | 187 |
| Vakfı | 187 |
| Vakıf | 186 |
| Yardım | 186 |
| Yardım | 186 |
| Yardım | 187 |
| Yardım | 192 |
| Yardım | 192 |

| | |
|---|---|
| Yardım | 192 |
| Yardım | 207 |
| Yardım | 208 |
| Yardımcı | 231 |

## EK-3. SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF 'SEVGİ' YAYINLARINA AİT DERS KİTABINDA TESPİT EDİLEN SOSYAL YARDIM KAVRAMLARINA İLİŞKİN KELİMELER VE SAYFA NUMARALARI

Aşağıdaki tabloda 'Sevgi' Yayınlarına ait 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında tespit edilen sosyal yardım kavramları ile ilişkili kelimelere ve bu kelimelerin bulunduğu sayfa numaralarına yer verilmiştir.

**Tablo 14**
**Sosyal Bilgiler 6. Sınıf 'Sevgi' Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları**

| Kelime | Sayfa Numarası |
|---|---|
| Çalışma | 133 |
| Dayanışma | 7 |
| Dayanışma | 75 |
| Dayanışma | 131 |
| Dayanışma | 131 |
| Dayanışma | 133 |
| Dayanışma | 137 |
| Dayanışma | 169 |

| | |
|---|---|
| Dayanışma | 169 |
| Dayanışma | 169 |
| Dayanışma | 170 |
| Dayanışma | 170 |
| Hak | 147 |
| Hizmet | 110 |
| Hizmet | 117 |
| Hizmet | 169 |
| Hizmet | 177 |
| Yardım | 61 |
| Yardım | 61 |
| Yardım | 110 |
| Yardım | 132 |
| Yardım | 132 |
| Yardım | 132 |
| Yardım | 132 |
| Yardım | 137 |
| Yardım | 169 |
| Yardım | 170 |

| | |
|---|---|
| Yardımcı | 170 |
| Yardımlaşma | 169 |
| Yardımlaşma | 169 |
| Yardımseverlik | 131 |

## EK-4. SOSYAL BİLGİLER 7. SINIF MEB YAYINLARINA AİT DERS KİTABINDA TESPİT EDİLEN SOSYAL YARDIM KAVRAMLARINA İLİŞKİN KELİMELER VE SAYFA NUMARALARI

Aşağıdaki tabloda MEB Yayınlarına ait 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında tespit edilen sosyal yardım kavramları ile ilişkili kelimelere ve bu kelimelerin bulunduğu sayfa numaralarına yer verilmiştir.

**Tablo 15**
**Sosyal Bilgiler 7. Sınıf MEB Yayınlarına Ait Ders Kitabında Tespit Edilen Sosyal Yardım Kavramlarına İlişkin Kelimeler ve Sayfa Numaraları**

| Kelime | Sayfa Numarası |
|---|---|
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 2 |
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 10 |
| Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı | 150 |
| Aşevi | 132 |
| Bakım | 89 |
| Bakım | 133 |
| Barınma | 78 |
| Barınma | 78 |

| | |
|---|---|
| Burs | 46 |
| Dayanışma | 132 |
| Dayanışma | 133 |
| Eğitim | 89 |
| Eğitim | 133 |
| Eğitim | 133 |
| Elbise | 60 |
| Elbise | 133 |
| Elbiseli | 146 |
| Et | 60 |
| Et | 89 |
| Fakir | 146 |
| Gıda | 156 |
| Giysi | 134 |
| Hayır | 142 |
| Helva | 60 |
| Hizmet | 132 |
| İhtiyaç | 156 |
| İhtiyaç | 156 |

| | |
|---|---|
| Katkı | 133 |
| Kuruluşları | 130 |
| Maaş | 132 |
| Maaş | 132 |
| Öğretim | 133 |
| Para | 60 |
| Pilav | 89 |
| Pirinç | 60 |
| Sofralar | 61 |
| Sosyal Devlet | 9 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 10 |

| | |
|---|---|
| Sosyal Devlet | 10 |
| Sosyal Devlet | 49 |
| Sosyal Devlet | 148 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 150 |
| Sosyal Devlet | 151 |
| Sosyal Devlet | 162 |
| Vakfı | 131 |
| Vakfı | 131 |
| Vakfı | 131 |
| Vakfı | 133 |

| | |
|---|---|
| Vakfı | 133 |
| Vakfı | 133 |
| Vakfı | 133 |
| Vakfı | 133 |
| Vakfı | 133 |
| Vakfı | 133 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfın | 131 |
| Vakfiye | 131 |
| Vakfiye | 195 |
| Vakıf | 120 |
| Vakıf | 130 |
| Vakıf | 130 |
| Vakıf | 130 |

| | |
|---|---|
| Vakıf | 130 |
| Vakıf | 130 |
| Vakıf | 130 |
| Vakıf | 131 |
| Vakıf | 131 |
| Vakıf | 131 |
| Vakıf | 131 |
| Vakıf | 131 |
| Vakıf | 132 |
| Vakıf | 132 |
| Vakıf | 132 |
| Vakıf | 132 |
| Vakıf | 132 |
| Vakıf | 133 |
| Vakıf | 134 |
| Vakıf | 142 |
| Vakıf | 195 |
| Vakıflar | 8 |
| Vakıflar | 117 |

| | |
|---|---|
| Vakıflar | 130 |
| Vakıflar | 130 |
| Vakıflar | 130 |
| Vakıflar | 130 |
| Vakıflar | 131 |
| Vakıflar | 131 |
| Vakıflar | 132 |
| Vakıflar | 132 |
| Vakıflar | 132 |
| Vakıflar | 133 |
| Vakıflar | 133 |
| Vakıflar | 133 |
| Vakıflar | 143 |
| Vakıflar | 143 |
| Vakıflar | 197 |
| Vakıflar | 200 |
| Vakıflar | 204 |
| Vakıflara | 130 |
| Vakıflara | 132 |

| | |
|---|---|
| Vakıfların | 132 |
| Vakıfların | 132 |
| Vakıfların | 132 |
| Vakıfların | 132 |
| Vakıfname | 195 |
| Yağ | 60 |
| Yardım | 130 |
| Yardım | 130 |
| Yardım | 133 |
| Yardım | 133 |
| Yardım | 133 |
| Yardım | 133 |
| Yardım | 142 |
| Yardım | 177 |
| Yardım | 194 |
| Yardımlaşma | 93 |
| Yardımlaşma | 130 |
| Yardımlaşma | 132 |
| Yardımlaşma | 133 |

| | |
|---|---|
| Yardımlaşma | 136 |
| Yardımsever | 130 |
| Yardımseverlik | 137 |
| Yemek | 64 |
| Yemek | 64 |
| Yemek | 134 |
| Yemekler | 61 |
| Yiyecek | 132 |
| Yiyecek | 190 |
| Yiyecek | 191 |